

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Kodeksy etyczne mediatorów w Polsce i wybranych krajach europejskich

Agnieszka Siedlecka-Andrychowicz

Analizy wymiaru sprawiedliwości
Warszawa 2023

In law a man is guilty when he violates the rights of others.

In ethics he is guilty if he only thinks of doing so.

Immanuel Kant

Spis treści

I. Etyka a kodeksy etyczne mediatorów – uwagi wprowadzające	5
II. Europejski Kodeks Postępowania Mediatorów (EKPM) – European code of conduct for mediators	10
III. Kodeksy etyczne mediatorów obowiązujące w wybranych krajach Unii Europejskiej – przykłady	14
III.1. Belgia – Deontologische Code Van De Erkende Bemiddelaars/Code De Déontologie Des Médiateurs Agréés	14
III.2. Francja – Le code d'éthique et de déontologie des médiateurs professionnels (Le CODEOME)	19
III.3. Holandia – Code of Conduct for MfN-registered mediators (MfN-registermediator)	27
III.4. Irlandia – The Mediators' Institute of Ireland Code of Ethics and Practice for Mediators	33
III.5. Malta – Kodiċi ta' Kondotta għall-Medjaturi (Code of Conduct for Mediators)	36
III.6. Niemcy – Mediationsgesetz, Ethical Self-Definition of the Federal Association Bundesverband MEDIATION e.V.	43
III.7. Hiszpania – El Código de Buenas Prácticas en Mediación	47
III.8. Austria – Ethikrichtlinien für MediatorInnen	50
III.9. Polska – Kodeks Etyczny Mediatorów Polskich; Kodeks Etyki Mediatora Polskiego Centrum Mediacji	54
IV. Podsumowanie	64
Bibliografia	67

I. Etyka a kodeksy etyczne mediatorów – uwagi wprowadzające

Dokonywanie wyborów etycznych jest elementem codziennego życia każdego z nas zarówno w sferze osobistej, jak i zawodowej. Myśląc o etyce, opisujemy ją najczęściej jako zbiór zasad, które kierują naszym zachowaniem, tak abyśmy mogli dokonywać jak najlepszych i jak najuczciwszych wyborów. W życiu codziennym odnosimy się więc do zasad etycznych, które pomagają nam podejmować decyzje, tak aby dokonywane przez nas wybory pozostały w zgodzie z wartościami, które wyznajemy, czy naszym sumieniem. Wywodząca się z greckiego słowa *ēthos* (porządek, ład – „u starożytnych Greków termin oznaczający stały sposób postępowania właściwy człowiekowi, a zwłaszcza jego stosunek do innych ludzi”¹) etyka jest gałęzią filozofii zajmującą się ludzkim postępowaniem, a dokładniej zachowaniem jednostek w społeczeństwie. Etyka bada racjonalne uzasadnienie naszych osądów moralnych; bada, co jest moralnie dobre, a co złe, co jest sprawiedliwe, a co niesprawiedliwe².

W latach 60. XX wieku amerykański socjolog Raymond Baumhart przeprowadził badania wśród przedsiębiorców, zadając im pytanie „Co oznacza dla Ciebie etyka?”³. Wśród odpowiedzi pojawiły się: „Etyka to moje poczucie tego, co jest dobre a co złe”, „Etyka to moje przekonania religijne”, „Bycie etycznym to robienie tego, czego wymaga prawo”, „Etyka to standardy zachowania akceptowane przez społeczeństwo”, „Nie wiem, co oznacza to słowo”. Podobnie jak respondenci Baumharta, wiele osób ma problem z określeniem, czym jest etyka, i ma tendencję do utożsamiania jej znaczenia np. ze swoimi uczuciami. Etyka nie jest jednak oczywiście kwestią podążania jedynie za własnymi uczuciami, bowiem w rzeczywistości nasze uczucia często mogą odbiegać od tego, co jest etyczne. Nie należy również utożsamiać

¹ encyklopedia.pwn.pl/haslo/etos;3898924.html#:~:text=%5Bgr.,jego%20stosunek%20do%20innych%20ludzi (dostęp: 21.12.2022 r.).

² www.canada.ca/en/treasury-board-secretariat/services/values-ethics/code/what-is-ethics.html (dostęp: 21.12.2022).

³ Tłumaczenie autorki. R. Baumhart, *An Honest Profit: What Businessmen Say About Ethics in Business*, Paperback – January 1, 1968.

etyki z religią, mimo że większość religii konstytuuje się pewnymi standardami etycznymi⁴. Gdyby jednak etyka była ograniczona tylko do religii, to miałaby zastosowanie jedynie do osób wierzących, a przecież ta w równym stopniu odnosi się do ateistów co do wyznawców danej religii. Religia może owszem wyznaczać wysokie standardy etyczne lub dostarczać silnych motywacji do etycznego postępowania, nie jest jednak tym samym co etyka. Bycie etycznym to również nie to samo co przestrzeganie prawa. Prawo często zawiera normy etyczne, pod którymi podpisuje się większość obywateli, jednak prawa, podobnie jak uczucia, mogą odbiegać od tego co etyczne. Dodatkowo zgodnie z metafizyką moralności Immanuela Kanta: „Wszelkie prawodawstwo [...] zakłada dwie rzeczy [...], po pierwsze, w prawie [...] ustanowiony zostaje pożądaný sposób postępowania jako coś obiektywnie koniecznego, czyli mającego wagę obowiązku, po drugie ten sam obowiązek przekształca się w wewnątrzpodmiotową pobudkę, dzięki czemu przedstawienie prawa nabiera mocy postawy determinującej czyjeś postępowanie. Drugi z tych etapów zakłada wobec tego przekształcenie czysto prawnego obowiązku w pobudkę, mającą stanowić właściwy i jedyny motyw postępowania [...]”⁵. Aby zatem, według Kanta, postępowanie można było uznać za etyczne, moralnie wartościowe, musimy pamiętać, że czym innym są czyny podejmowane zgodnie z obowiązkiem wynikającym chociażby z przepisów prawa, a czym innym czyny podejmowane w imię tego obowiązku. Nie wystarczy zatem, że czyjeś postępowanie będzie zgodne z prawem czy powszechnie przyjętymi zasadami, ważne jest również, aby wynikało ono jeszcze z wewnętrznych pobudek i dobrej woli postępowania zgodnie z tym prawem i tymi zasadami. Wreszcie, bycie etycznym to również nie to samo co robienie „tego, co społeczeństwo akceptuje”, ponieważ standardy zachowania w społeczeństwie mogą odbiegać od tego, co jest etyczne⁶. Co więcej, brak konsensusu społecznego w wielu kwestiach uniemożliwia zrównanie etyki z tym, co akceptuje społeczeństwo. Niektórzy ludzie akceptują prawo do aborcji, inni nie, dla jednych kara śmierci jest w niektórych przypadkach jedyną sprawiedliwą, dla innych jest barbarzyństwem⁷. Gdyby bycie etycznym oznaczało jedynie robienie tego, co akceptuje społeczeństwo, to należałoby znaleźć porozumienie we wszystkich palących je kwestiach, a to jest oczywiście niemożliwe⁸.

Czym zatem jest etyka? Według niemieckiego filozofa Edmunda Husserla etyka jest dziedziną filozofii zrodzoną z zadziwienia światem, bowiem to w etyce właśnie „zadawanie pytań

⁴ P. Singer, *Practical ethics*, Cambridge University Press, 2011, s. 3.

⁵ I. Kant, *Metafizyka moralności*, Warszawa 2005, s. 23–24.

⁶ P. Singer, *Practical...*, s. 5.

⁷ Por.: Komunikat z Badań Centrum Badań Opinii Społecznej, *O dopuszczalności przerywania ciąży i protestach po wyroku Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2021, www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2020/K_153_20.PDF (dostęp: 21.12.2022 r.); Report. Most Americans Favor the Death Penalty Despite Concerns About Its Administration, 2021; <https://www.pewresearch.org/politics/2021/06/02/most-americans-favor-the-death-penalty-despite-concerns-about-its-administration/> (dostęp: 21.12.2022 r.).

⁸ M. Velasquez, C. Andre, S.J. Shanks, M. Meyer, *What is ethics?*, Journal of Issues in Ethics, 1, 1987, s. 623–635.

*i szukanie odpowiedzi jest ważniejsze niż budowanie nowych, albo weryfikowanie istniejących teorii*⁹. Prekursorem tak przedstawianej etyki był Sokrates¹⁰. Etyka jest więc wiedzą pogłębiającą rozumienie konfliktów moralnych, dającą znajomość odmiennych stanowisk, zwiększającą wrażliwość moralną i pomagającą w znalezieniu uzasadnienia naszych przekonań. Etyką nazywa się zatem „tę dziedzinę filozofii, której przedstawiciele tworzą, opisują i uzasadniają jakąś koncepcję dobra oraz próbują ustalić, jakie zasady powinny kierować ludzkim działaniem”¹¹.

Etyka w życiu zawodowym dla wielu jest tak samo ważna jak etyka w życiu osobistym, a zasady te opisywane są najczęściej w kodeksach etycznych przyjmowanych przez dane zawody czy organizacje. Kodeksy etyczne przewidziane dla różnych profesji są przewodnikami po zasadach, które pomagają specjalistom z danego obszaru prowadzić działalność w sposób uczciwy i zgodny ze standardami przyjętymi dla danego zawodu. Kodeksy etyczne mogą również określać misję i wartości danej organizacji (bądź profesji) lub sposób, w jaki jej członkowie powinni rozwiązywać problemy, które napotykają na swojej drodze zawodowej. Kodeksy etyczne opisują więc wytyczne i najlepsze praktyki, których należy przestrzegać w celu zachowania uczciwości, profesjonalizmu i najwyższych standardów. Są zbiorem standardów działania, których przestrzeganie wymaga dana organizacja lub dana profesja. Zasadniczo kodeksy zawierają zestaw zasad, reguł obowiązujących w danym środowisku i zbiór ograniczeń (często związanych z sankcjami).

Kodeksy etyczne możemy podzielić na powszechne oraz partykularne. Te pierwsze adresowane są do wszystkich lub znaczącej części podmiotów zaangażowanych w daną działalność (np. „Kodeks etyki w działalności gospodarczej” opracowany przez Krajową Izbę Gospodarczą w 1994 r.), a te drugie regulują najczęściej działalność danej organizacji bądź firmy¹². Na pograniczu kodeksów etycznych, powszechnych i partykularnych znajdują się kodeksy zawodowe opisujące działania osób wykonujących zawody o szczególnym znaczeniu społecznym, jak np. dziennikarzy (Dziennikarski kodeks obyczajowy Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich), psychologów (Kodeks etyczny psychologa Polskiego Towarzystwa Psychologicznego), adwokatów (Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu – Kodeks Etyki Adwokackiej), aptekarzy (np. Kodeks Etyki Aptekarza Rzeczypospolitej Polskiej)¹³. Do tej grupy możemy zaliczyć również mediatorów, dla których w Polsce odnajdziemy co najmniej kilka przykładów kodeksów etycznych¹⁴.

⁹ M. Środa, *Etyka dla myślących*, Warszawa 2020, s. 11–13.

¹⁰ M. Środa, *Etyka...*, s. 11–13.

¹¹ M. Środa, *Etyka...*, s. 15.

¹² W. Gasparski, A. Lewicka-Strzałecka, B. Rok, G. Szulcewski, *Rola i znaczenie programów i kodeksów etycznych*, [w:] *Etyka biznesu w zastosowaniach praktycznych – inicjatywy, programy kodeksy*, red. W. Gasparski, A. Lewicka-Strzałecka, B. Rok, G. Szulcewski, Warszawa 2002, s. 9.

¹³ W. Gasparski, *Kodeksy etyczne: ich struktura i treść*, *Annales. Etyka w życiu gospodarczym*, t. 5, nr 1 (2002), s. 231.

¹⁴ Np.: Kodeks Etyczny Mediatorów Polskich, Kodeks Etyki Mediatora, Kodeks Etyczny Stowarzyszenia „Mediatorzy Polscy” czy Kodeks Etyki Mediatora Krajowego Stowarzyszenia Mediatorów.

Kwestie etyki w prowadzeniu danej praktyki rzadko są jednoznaczne, bo choć same zasady są często dość proste i przejrzyste, to problem pojawia się jednak wtedy, gdy stajemy przed konkretnymi problemami praktycznymi, które wymagają zastosowania ogólnych zasad do okoliczności, które nie są „czarno-białe”. Podobnie jest w przypadku prowadzenia mediacji. Zasady etyczne kierowane do mediatorów nie budzą zazwyczaj kontrowersji, ale ich zastosowanie do sytuacji zaistniałych w praktyce mediacyjnej nie zawsze jest oczywiste. Zdarza się, że im bardziej doświadczeni mediatorzy, tym większe trudności mają z udzieleniem jednoznacznej odpowiedzi „tak lub nie” na konkretny problem etyczny, który może się pojawić w ramach prowadzonych przez nich mediacji. Potwierdzają to głosy i dyskusje na szkoleniach, konferencjach, grupach mediacyjnych, na których pojawia się niejednomysłność co do podejścia lub działania w danej sytuacji mediacyjnej lub co do interpretacji przepisów prawa, jakie należy przyjąć w zakresie rozwiązania danej kwestii.

Niniejszy raport przedstawia analizę treści Europejskiego Kodeksu Postępowania Mediatorów oraz dziesięciu przykładowych kodeksów etycznych, którymi kierują się mediatorzy wykonujący swoją działalność mediacyjną w wybranych krajach europejskich. Wśród omawianych krajów znalazła się Austria, czyli jeden z pierwszych krajów Unii Europejskiej, który wprowadził ustawowe regulacje dotyczące instytucji mediacji oraz zawodu mediatora i z którego regulacji czerpały inne ustawodawstwa, kształtując swoje przepisy dotyczące mediacji. Omówione zostały również dwa polskie kodeksy mediacyjne, jako znakomite przykłady tego, jak wąsko bądź jak szeroko w ramach jednego kraju można podejść do uregulowania zasad etycznych obowiązujących mediatorów. Kodeksy etyczne Belgii, Francji, Holandii, Irlandii i Malty uwzględnione zostały w zestawieniu jako przykłady tych, które przewidują postępowanie dyscyplinarne wobec mediatorów, którzy naruszają ich postanowienia. Dodatkowo kodeksy Francji i Malty opisane zostały również z uwagi na – niespotykane w innych kodeksach – zapisy zakazujące mediatorom przygotowywania ugód mediacyjnych. W raporcie uwzględniono także przykład kodeksu hiszpańskiego, jako tego, który odnosi się nie tylko do mediatorów, ale również do działalności instytucji świadczącej usługi mediacyjne oraz profesjonalnych pełnomocników reprezentujących strony w mediacji. W zestawieniu znalazł się również jeden z niemieckich kodeksów etycznych, jako przykład kodeksu, który poza preambułą statuującą cele, warunki mediacji i rolę mediatora odsyła również wprost do zapisów Europejskiego Kodeksu Postępowania Mediatorów (którego analizę również przedstawiono w niniejszym raporcie).

Zakresy omawianych kodeksów odnoszą się nie tylko do dylematów etycznych i moralnych pojawiających się przed mediatorami, ale także do ich profesjonalizmu i standardów, których mediatorzy powinni przestrzegać. Analizowane kodeksy etyczne wskazują w znakomitej większości na konieczność respektowania zasad mediacji (bezstronności, neutralności i niezależności mediatora oraz poufności i dobrowolności mediacji) oraz praw i obowiązków

mediatora. Większość z nich wskazuje również na wymogi, które stawiane są przed mediatorami w zakresie wykształcenia, wiedzy i umiejętności w zakresie komunikacji, teorii konfliktu, prowadzenia mediacji, które mediatorzy powinni posiadać.

II. Europejski Kodeks Postępowania Mediatorów (EKPM) – European code of conduct for mediators

W wyniku dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z 21.05.2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych¹⁵, której art. 4 stanowi, że w celu zapewnienia jakości mediacji „Państwa członkowskie wspierają wszelkimi środkami, które uznają za właściwe, opracowywanie dobrowolnych kodeksów postępowania i stosowanie się do nich przez mediatorów oraz organizacje świadczące usługi mediacji, a także inne skuteczne mechanizmy kontroli jakości świadczonych usług mediacji”, w krajach członkowskich Unii Europejskiej zaczęły powstawać kodeksy etyki mediatorów. Potrzeba uwzględniania etyki w odniesieniu do mediacji przełożyła się również wprost na przyjęcie przez Komisję Europejską 2.07.2007 r., podczas konferencji w Brukseli, Europejskiego Kodeksu Postępowania Mediatorów¹⁶, który określa podstawowe wymogi, jakie Komisja Europejska uznała za niezbędne do prawidłowego prowadzenia mediacji. Opisują one przede wszystkim bezstronność, brak konfliktu interesów, kompetencje, poufność, jakość procesu mediacji, możliwość reklamowania usług mediacyjnych, przejrzystość honorariów czy poszerzanie kompetencji mediacyjnych. Jednak tak jak każda próba standaryzacji kodeksu etycznego dla mediatorów tak i ta stworzyła trudności i wyzwania. Każdy kodeks powinien uwzględniać bowiem interdyscyplinarny charakter mediacji i elastyczność procesu, którą większość mediatorów uważa za absolutnie niezbędną dla każdej udanej mediacji¹⁷. Istnieje zrozumiała niechęć do przeciążania mediatorów i procesu mediacji regulacjami, ale być może najważniejszym i najtrudniejszym pytaniem jest decyzja, który organ powinien regulować zachowania mediatorów i jakie sankcje powinna zastosować ta organizacja. W państwach członkowskich Unii Europejskiej pojawiły się więc kodeksy etyczne będące wytycznymi dla mediatorów działających w ramach danej jurysdykcji.

¹⁵ Dz.Urz. UE L 136, s. 3.

¹⁶ <http://www.euromed-justice-iii.eu/document/eu-european-code-conduct-mediators> (dostęp: 4.09.2022 r.).

¹⁷ M. Kallipetis, *Mediation Ethics in Europe*, The Dovenschmidt Quarterly, 2014, s. 65.

Europejski Kodeks Postępowania Mediatorów przewidziany został dla mediacji w sprawach cywilnych i handlowych. Definiuje mediację jako proces, w którym co najmniej dwie strony wyrażają zgodę na wyznaczenie osoby trzeciej – mediatora – w celu wsparcia ich w rozwiązaniu sporu poprzez osiągnięcie porozumienia bez poddawania sporu pod rozstrzygnięcie sądu niezależnie od tego, w jaki sposób ten proces zostanie nazywany lub będzie powszechnie określany w danym państwie członkowskim. Kodeks został przewidziany jako *soft law*, czyli „miękkie” wytyczne dla indywidualnych mediatorów lub organizacji mediacyjnych, a jego przestrzeganie powinno stać w zgodzie z ustawodawstwem danego kraju i przepisami regulującymi poszczególne zawody. Kodeks przewiduje również możliwość jego modyfikacji przez przyjmujące go organizacje mediacyjne, tak aby miały możliwość zaadaptowania go do swoich potrzeb, rzeczywistości, w której funkcjonują lub rodzaju mediacji, w których się specjalizują.

W pracach nad EKPM Komisja Europejska zobowiązała się również do opublikowania listy organizacji świadczących usługi mediacyjne, które poinformowały Komisję, iż zamierzają zwrócić się do mediatorów działających pod ich auspicjami o przestrzeganie EKPM. Komisja Europejska podkreśliła jednak, że fakt, iż dana organizacja mediacyjna znalazła się na tej liście, nie oznacza, iż Komisja Europejska popiera lub promuje tę organizację. Komisja nie prowadzi bowiem weryfikacji, czy dana organizacja bądź konkretny mediator faktycznie przestrzega EKPM i nie ponosi odpowiedzialności za jakość usług oferowanych przez tych mediatorów czy organizacje¹⁸.

Europejski Kodeks Postępowania Mediatorów wyróżnia cztery obszary, na które w swojej praktyce mediator powinien zwracać szczególną uwagę:

1. kompetencje i wybór (wskazanie) mediatora (*competence and appointment of mediators*);
2. niezależność i bezstronność (*independence and impartiality*);
3. umowa o przeprowadzenie mediacji, postępowanie mediacyjne, ugoda mediacyjna i opłaty (*the mediation agreement, process, settlement and fees*);
4. poufność (*confidentiality*).

W ramach pierwszego obszaru – kompetencji i wyboru (wskazania) mediatora – Komisja Europejska uznała, że mediatorzy powinni posiadać kompetencje i wiedzę w zakresie prowadzenia mediacji, a także dokształcać się z umiejętności prowadzenia mediacji, mając na uwadze obowiązujące standardy lub systemy akredytacji. Mediator powinien upewnić się również przed każdą mediacją, czy ma odpowiednie wykształcenie i kompetencje, aby daną mediację poprowadzić i na żądanie stron powinien ujawnić informacje dotyczące jego wykształcenia i doświadczenia w zakresie prowadzenia mediacji. Zgodnie z EKPM media-

¹⁸ Zob. https://www.centrale-fuer-mediation.de/media/zkm_2_2004_148_172.pdf (dostęp: 4.09.2022 r.), s. 148.

tor ma możliwość reklamowania swoich usług, pod warunkiem jednak, że robi to w sposób profesjonalny i uczciwy.

Obszar drugi – niezależność i bezstronność – przewiduje, iż mediator nie może prowadzić mediacji (lub jeśli już ją rozpoczął, to kontynuować jej prowadzenia), jeśli nie ujawni wszelkich okoliczności, które mogłyby zostać odebrane przez strony jako mające wpływ na jego niezależność. Zasada ta obowiązuje od rozpoczęcia mediacji aż do jej zakończenia. Za naruszenie niezależności mediatora można uznać wszelkie relacje osobiste lub biznesowe mediatora z jedną ze stron, wszelkie interesy finansowe (bądź inne), które bezpośrednio lub pośrednio mogłyby wpływać na wynik mediacji. Mogą to być również sytuacje, gdy mediator lub jego współpracownik współpracowali z jedną ze stron w innej roli (mowa tu np. o sytuacji, gdy mediator, będący jednocześnie profesjonalnym pełnomocnikiem procesowym, w przeszłości był pełnomocnikiem jednej ze stron mediacji). Nie są to sytuacje wykluczające automatycznie prowadzenie mediacji przez danego mediatora, jednak w takich przypadkach mediator może przyjąć lub kontynuować mediację jedynie, jeśli jest pewien, że jest w stanie przeprowadzić mediację w sposób niezależny, neutralny i bezstronny oraz jeśli strony – zapoznawszy się z tymi okolicznościami – wyrażą zgodę na skorzystanie z jego usług. W ramach tego obszaru wyróżniono również zasadę bezstronności i podkreślono, że realizując tę zasadę, mediator powinien zawsze służyć wszystkim stronom w równym stopniu.

W ramach trzeciego obszaru odniesiono się do czterech aspektów mediacji: jej przebiegu, uczciwości (sprawiedliwości) procesu, zakończenia mediacji oraz opłat za jej przeprowadzenie.

W odniesieniu do przebiegu mediacji w ocenie Komisji Europejskiej obowiązkiem mediatora jest upewnienie się, że strony mediacji rozumieją, czym charakteryzuje się mediacja oraz jaka jest w niej rola mediatora oraz stron. Mediator powinien zapewnić, aby przed rozpoczęciem mediacji strony zrozumiały i wyrażnie uzgodniły warunki umowy o przeprowadzenie mediacji, w tym w szczególności wszelkie obowiązujące postanowienia dotyczące obowiązku zachowania w poufności – przez mediatora i strony – wszystkich informacji uzyskanych w mediacji. Umowa o przeprowadzenie mediacji, na wniosek stron, powinna zostać sporządzona na piśmie. Pojawiają się również wytyczne dla mediatora, w jaki sposób powinien tę mediację poprowadzić, a mianowicie prowadząc ją, powinien uwzględnić: okoliczności sprawy, w tym ewentualny brak równowagi sił pomiędzy stronami, przepisy prawa, potrzeby stron i ich wolę sprawnego dojścia do porozumienia. Strony mają również możliwość swobodnego uzgodnienia z mediatorem sposobu, w jaki mediacja zostanie poprowadzona, a jeśli mediator uzna to za stosowne, to może spotkać się ze stronami na osobności i wysłuchać stanowisk z ich perspektywy.

Uczciwość (sprawiedliwość) procesu mediacji w ocenie Komisji Europejskiej polega na zapewnieniu przez mediatora wszystkim stronom odpowiednich warunków do zaangażowania

się przez nie w proces mediacji. Mediator w razie potrzeby powinien poinformować strony, że może z własnej inicjatywy zakończyć mediację, w sytuacji gdy np. strony zechcą zawrzeć ugodę, która w ocenie mediatora będzie niewykonalna lub niezgodna z prawem, lub jeśli mediator uzna za mało prawdopodobne, że kontynuowanie mediacji doprowadzi do ugody.

Odnosząc się do zakończenia procesu, mediator powinien podjąć odpowiednie środki, aby upewnić się, że wszelkie porozumienia osiągnięte przez wszystkie strony są zawarte w wyniku ich świadomej zgody i że strony te warunki rozumieją. Strony mogą w każdej chwili wycofać się z mediacji bez podawania uzasadnienia swojej decyzji. Dodatkowo mediator może, na wniosek stron i w granicach swoich kompetencji, poinstruować strony, w jaki sposób mogą sformalizować ugodę i doprowadzić do jej wykonania.

Mediator ma również obowiązek przekazania stronom pełnej informacji o trybie wynagradzania, który zamierza zastosować. Nie powinien przyjmować mediacji, zanim warunki tego wynagrodzenia nie zostaną zaakceptowane przez wszystkie zainteresowane strony.

Ostatnim – czwartym – obszarem opisanym w ramach EKPM jest poufność procesu mediacyjnego. Mediator ma obowiązek zachowania w poufności wszelkich informacji wynikających z prowadzonej przez niego mediacji lub pozostających w związku z nią, w tym również sam fakt, że mediacja ma się w ogóle odbyć lub już się odbyła, miejsca przeprowadzenia mediacji, chyba że ujawnienia tych informacji wymagają od niego przepisy prawa lub względy porządku publicznego. Mediator musi również zachować dla siebie wszelkie informacje, które w poufności ujawniła mu jedna ze stron. Mediator może ujawnić te informacje tylko, gdy strona zwolni go z obowiązku zachowania tych informacji w poufności lub jeśli ujawnienie tych informacji jest wymagane przez prawo.

III. Kodeksy etyczne mediatorów obowiązujące w wybranych krajach Unii Europejskiej – przykłady

III.1. Belgia – Deontologische Code Van De Erkende Bemiddelaars/Code De Déontologie Des Médiateurs Agréés

W 2005 r. do belgijskiego kodeksu sądowego (Code judiciaire/Gerechdelijk Wetboek¹⁹) wprowadzono rozdział, który określił podstawowe przepisy dotyczące mediacji (art. 1724–1737²⁰), potwierdzając tym samym, że mediacja jest ważną i potrzebną w belgijskim porządku prawnym formą rozwiązywania sporów. Przepisy te zostały zaktualizowane ustawą z 18.06.2018 r. i weszły w życie 1.01.2019 r.

W art. 1727 wspomnianego kodeksu przewidziano utworzenie Federalnej Komisji ds. Mediacji (*Commission Fédérale de Médiation*), do której zadań należy w szczególności:

- akredytacja podmiotów i organów odpowiedzialnych za szkolenie mediatorów oraz akredytacja ich programów szkoleniowych i edukacyjnych;
- akredytacja mediatorów spełniających wymagania;
- określanie zasad i procedur akredytacji mediatorów oraz cofania akredytacji;
- sporządzanie listy akredytowanych mediatorów i rozpowszechnienie listy wśród sądów;
- **sporządzenie kodeksu postępowania dla mediatorów;**
- ustalanie zasad, procedur i sankcji w sprawach dyscyplinarnych; oraz
- promowanie mediacji w Belgii.

W Belgii mediacja dopuszczalna jest w postępowaniach sądowych z zakresu prawa cywilnego, prawa rodzinnego, prawa gospodarczego, prawa pracy oraz, w ograniczonym zakresie, prawa karnego. Mediacja w postępowaniu karnym nie wchodzi jednak w zakres kompetencji Federalnej Komisji ds. Mediacji.

Opracowany przez Federalną Komisję ds. Mediacji Kodeks Etyczny Mediatorów Akredytowanych (*Code de déontologie des médiateurs agréés*²¹) ma zastosowanie do każdej osoby

¹⁹ Code judiciaire, 10.10.1967 r.; https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=1967101004&table_name=loi (dostęp: 20.12.2022 r.).

²⁰ http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=1967101035 (dostęp: 29.10.2022 r.).

²¹ www.bmediation.eu/wp-content/uploads/2021/05/Code-de-de%CC%81ontologie-des-me%CC%81diateurs-agre%CC%81e%CC%81s-20201216.pdf (dostęp: 29.10.2022 r.).

posiadającej tytuł akredytowanego mediatora w rozumieniu art. 1726 belgijskiego kodeksu sądowego, a przepisy zawarte w niniejszym kodeksie etycznym mają na celu zapewnienie ochrony społeczeństwa oraz zagwarantowanie wysokiej jakości usług świadczonych przez osoby posiadające ten tytuł, a naruszenie tych zasad może skutkować pociągnięciem mediatora do odpowiedzialności dyscyplinarnej przed Komisją Dyscyplinarną i Skargową. Zgodnie z art. 1727 § 4 belgijskiego kodeksu sądowego Komisja Dyscyplinarna i Skargowa (*La commission disciplinaire et de traitement des plaintes*) w przypadku ustalenia, że akredytowany mediator zachował się nieetycznie, może nałożyć na niego następujące sankcje: ostrzeżenie, nagana, obowiązek odbycia stażu szkoleniowego w liczbie godzin i w trybie ustalonym przez Komisję Dyscyplinarną i Skargową, obowiązek wykonywania zawodu wyłącznie w ramach komediacji przez okres i w trybie ustalonym przez Komisję Dyscyplinarną i Skargową, zawieszenie na okres nieprzekraczający roku czy cofnięcie akredytacji.

Kodeks Etyczny Mediatorów Akredytowanych (KEMA) podzielony jest na kilka sekcji, które opisują: zakres, do którego kodeks ma zastosowanie (*Champ d'application*), definicje zawarte w kodeksie (*Définitions*), wprowadzenie do mediacji (*Préliminaires à la médiation*), protokół mediacji (*Le Protocole de médiation*), przebieg (proces) mediacji (*Le Déroulement de la médiation*), wynagrodzenia i opłaty w ramach mediacji (*Les honoraires et les frais des médiateurs*), komunikację i reklamę (*Communication et publicité*).

Zgodnie z przepisami wprowadzającymi do KEMA akredytowany mediator w ramach swojej działalności zawodowej nie może dokonywać czynności, które mogłyby narazić na szwank godność lub integralność zawodu mediatora.

W ramach części *Préliminaires à la médiation* (wstęp/przygotowanie do mediacji) mediator podczas pierwszego kontaktu z uczestnikami mediacji ocenia przede wszystkim zasadność podjęcia mediacji w ogóle, gromadząc w tym celu informacje niezbędne do uzyskania ogólnego wyobrażenia o charakterze sporu. Na tym etapie, w czasie pierwszego kontaktu ze stronami mediator musi również zadbać o to, aby nie komentować sprawy w sposób, który mógłby zostać zinterpretowany przez uczestników mediacji jako porada. Zgodnie z KEMA szczególnie ważne jest to w przypadku mediatorów wykonujących również inny zawód – regulowany (np. psychologa, prawnika) – ci powinni wykazać się szczególną uważnością w zakresie oddzielenia funkcji pełnionej w mediacji od wykonywanego zawodu.

Już na wstępnym etapie mediator musi również poinformować strony o możliwości skorzystania z pomocy profesjonalnego pełnomocnika podczas sesji medacyjnych i **choć mediator nie może zabronić stronie skorzystania z pomocy pełnomocnika, nie jest jednak zmuszony do wyrażenia zgody na współpracę z nim, jeśli uzna to za niewłaściwe**. W takim przypadku informuje strony, że nie widzi możliwości prowadzenia mediacji przy udziale wskazanych przez stronę/strony pełnomocników i że w związku z tym rezygnuje z prowadzenia mediacji i sugeruje kontakt z innym certyfikowanym mediatorem. W razie potrzeby

informuje oczywiście uczestnika mediacji, gdzie na stronie internetowej Federalnej Komisji Mediacyjnej można znaleźć listę akredytowanych mediatorów, a na zgodny wniosek stron może również polecić takiego akredytowanego mediatora z listy.

Zgodnie z kodeksem akredytowany mediator musi również mieć umiejętności związane z zakresem sporu wynikające z jego doświadczenia i/lub przeszkolenia. W zależności od charakteru sporu mediator musi jeszcze przed przyjęciem mediacji racjonalnie ocenić, czy ma niezbędne umiejętności do jej przeprowadzenia. Jeżeli tak nie jest, to może zaproponować komediację (tj. współmediowanie z mediatorem posiadającym te specyficzne kompetencje, których brakuje mediatorowi „głównemu”) lub skierować strony do innego mediatora. Ta zasada rozciąga się na całą mediację, więc jeśli dopiero w jej toku mediator zauważy, że brakuje mu kompetencji do jej poprowadzenia, to wtedy sugeruje uczestnikom innego mediatora lub zaprasza do uczestnictwa w mediacji ko-mediatora posiadającego te kompetencje.

Zadaniem mediatora jest również, aby sesje mediacyjne były organizowane w odpowiednim miejscu. Ma także możliwość zorganizowania spotkań online, jednak tylko jeśli jest w stanie zapanować nad procesem, a w tym również nad logistyką z tym związaną (umiejętność obsługi komputera, umiejętność obsługi komunikatora).

W części zatytułowanej *Independance, impartialite et neutralite* (Niezależność, Bezstronność i Neutralność) opisane zostały główne zasady związane z pracą mediatora.

Niezależność. Mediator nie może mieć żadnego związku – bezpośredniego ani pośredniego – ze sprawą, której dotyczy mediacja, ani żadnego interesu, który mógłby kierować jego postępowaniem, a co za tym idzie – powodować, że utraci – w całości lub części – swoją „wolność” jako mediator.

Bezstronność, czyli brak jakichkolwiek uprzedzeń w stosunku do stron mediacji.

Neutralność nie pozwala mediatorowi na wyrażenie przez niego jakiejkolwiek opinii mogącej mieć wpływ na rozwiązanie sporu. Mediator ma jednak swobodę nawiązywania w mediacji do podobnych spraw, z którymi miał do czynienia w przeszłości (w ramach np. swojej praktyki), z poszanowaniem oczywiście obowiązującej go tajemnicy zawodowej określonej w art. 1728 belgijskiego kodeksu postępowania cywilnego.

Mediator może zgodzić się na przeprowadzenie mediacji tylko wtedy, gdy jego neutralność, niezależność i bezstronność nie mogą być w sposób uzasadniony kwestionowane. Mediator nie może tym samym prowadzić mediacji, jeśli z uwagi na jego interesy osobiste, materialne bądź moralne uzna, że nie wykona swojej pracy z wymaganą niezależnością i bezstronnością. Mediator nie może zatem prowadzić mediacji w szczególności:

- gdy on sam lub jedno z jego rodziców lub krewnych do czwartego stopnia włącznie, lub osoba, z którą pozostaje w osobistych relacjach partnerskich, ma osobiste powiązania lub stosunki handlowe z jedną ze stron, chyba że strony wiedzą o tej sytuacji, godzą się na nią i tę zgodę wyrażą na piśmie;

- gdy mógłby uzyskać bezpośrednią lub pośrednią korzyść – np. *success fee*²² – z wyniku mediacji;
- gdy w sporze, w którym aktualnie jest mediatorem, jeden z jego pracowników lub współpracowników wykonywał zadania na rzecz jednej ze stron w charakterze innym niż mediator, chyba że strony wiedzą o tej sytuacji, godzą się na nią i tę zgodę wyrażą na piśmie.

Dodatkowo, jeśli mediator już w trakcie prowadzenia mediacji uzna, że pojawiły się okoliczności mogące podważyć jego neutralność, bezstronność lub niezależność, to ma obowiązek natychmiast poinformować o tym uczestników mediacji, proponując im, że wycofa się z mediacji lub prosząc ich o wyrażenie pisemnej zgody na kontynuację tej mediacji z jego udziałem mimo ujawnionych okoliczności.

Część kodeksu opisana jako *Le Protocole de médiation* opisuje rolę mediatora w przygotowaniu protokołu z mediacji, który przypomina w swej formie umowę o przeprowadzenie mediacji. Zgodnie bowiem z zapisami wspomnianej sekcji mediator belgijski spisuje taki protokół już podczas rozmów wstępnych lub najpóźniej podczas pierwszego spotkania wskazuje stronom, że będą musieli podpisać protokół mediacyjny. Protokół musi być sfinalizowany i podpisany najpóźniej w momencie rozpoczęcia mediacji, aby zagwarantować przestrzeganie procesu i zapewnić stronom pewność co do tego, co wydarzy się w mediacji i że będzie ona prowadzona zgodnie z przepisami prawa. Jeżeli uczestnicy mediacji potrzebują czasu do namysłu, mediator oczywiście daje im taki czas, jeśli jednak strony odmawiają podpisania protokołu w wyznaczonym przez mediatora terminie, to taka sytuacja upoważnia mediatora do wypowiedzenia pracy i świadczenia pozostałych usług na koszt stron.

Protokół powinien w każdym przypadku zawierać m.in. informacje o:

- nazwach i adresach stron oraz ich pełnomocników;
- nazwisku, stanowisku i adresie mediatora (dodatkowo wzmianka, że mediator jest zatwierdzony przez *Commission Fédérale de Médiation* – CFM);
- zasadzie dobrowolności mediacji;
- sporze (zwięzły opis);
- zasadzie poufności (opis zasady w odniesieniu do faktów i dokumentów ujawnionych w czasie mediacji);
- sposobie ustalania i stawce wynagrodzenia mediatora oraz warunkach jego uiszczenia;
- tym, że podpisanie protokołu wstrzymuje bieg terminu przedawnienia;

²² Tzw. premia za sukces – system wynagradzania uzależniony od otrzymanego wyniku. Jako *success fee* określa się często premię wypłacaną za osiągnięcie określonego celu, np. uzyskanie konkretnego poziomu obrotów lub wdrożenie projektu. W przypadku mediatora mogłaby to być premia za to, że doprowadził strony do ugody lub np. procent od kwoty wynegocjowanej w ugodzie.

- tym, że strony, mediator i pełnomocnicy mają obowiązek zapewnienia, że w sesjach online nie jest obecna osoba trzecia;
- tym, że mediator w każdej chwili ma możliwość zakończenia mediacji, jeśli uzna to za konieczne.

Jak chodzi o sam przebieg mediacji (*Le Déroulement de la médiation*), to przede wszystkim mediator zgodnie z kodeksem ma obowiązek poinformowania uczestników mediacji o możliwości skorzystania z pomocy prawnej w czasie mediacji. Ponadto powinien zadbać o prawidłowe przedstawienie stronom, w jakiej roli występuje w mediacji i wyjaśnić, że nie jest biegłym, arbitrem, sędzią, terapeutą, radcą prawnym itd. Na tym etapie mediator przypomina również (lub wyjaśnia, jeśli wcześniej tego nie uczynił), na czym polega zasada poufności mediacji. Mediator musi dodatkowo zadbać o to, że jeśli podzieli się informacją ujawnioną w mediacji np. ze swoimi pracownikami lub współpracownikami, to osoby te będą również przestrzegały tajemnicy mediacji. Mediator musi w miarę możliwości zapewnić, że wszystkie osoby, które powinny uczestniczyć w mediacji, są obecne na mediacji, reprezentowane lub przynajmniej poinformowane o tym, że mediacja jest w toku. Mediator musi zadbać również o to, aby poinformować strony, czym charakteryzuje się mediacja, o tym jak ważne jest zachowanie równowagi pomiędzy uczestnikami mediacji, o potrzebie uważności na to, co mówi druga strona, o uczestnictwie w mediacji w dobrej wierze oraz o roli pełnomocników, jeśli są obecni.

Jeżeli w trakcie mediacji okaże się, że przydatne będzie zorganizowanie spotkań na osobności z każdą ze stron, to mediator przed zorganizowaniem takich spotkań powinien zapewnić strony, że wszystkie informacje, które otrzyma w ramach tych spotkań, pozostaną poufne i nie zostaną przekazane, chyba że strona, która udzieliła tych informacji, wyrazi zgodę na ujawnienie ich drugiej stronie.

Zgodnie z kodeksem mediator powinien dopilnować, aby mediacja była prowadzona z poszanowaniem zasady równowagi stron, tak aby każda z nich miała okazję wyartykułować wszystkie swoje interesy. Dodatkowo na mediatorze spoczywa obowiązek zawieszenia mediacji albo jej zakończenia, jeżeli uzna, że:

- mediacja została wszczęta w niewłaściwych celach;
- zachowanie stron lub jednej z nich jest niezgodne z prawidłowym przebiegiem mediacji;
- jedna ze stron (lub wszystkie) nie jest już w stanie konstruktywnie uczestniczyć w mediacji lub wykazuje całkowity brak zainteresowania udziałem w mediacji;
- proponowana ugoda jest rażąco niesprawiedliwa;
- mediacja nie jest już potrzebna.

W ramach etapu zakończenia mediacji (*Fin de la Médiation*) mediator przypomina stronom, że to do nich należy skonsultowanie projektu ugody, która będzie zwieńczeniem mediacji, z profesjonalnymi pełnomocnikami. Mediator przygotowuje projekt ugody mediacyjnej

zawierającej wszystkie punkty, w których osiągnięto porozumienie oraz upewnia się, że te zapisy wiernie odzwierciedlają wolę stron. Ugoda musi dodatkowo zawierać wszelkie zapisy/klauzule powodujące, że możliwe będzie jej zatwierdzenie – zawarcie tych zapisów w ugodzie pozostaje jednak już w gestii stron. W przypadku mediacji sądowej mediator po zakończeniu mediacji informuje na piśmie sędziego, czy strony doszły do porozumienia, czy nie. Nie może przekazać sądowi żadnych innych informacji.

Kodeks wymaga również, aby mediator w transparentny sposób rozliczył z uczestnikami mediacji swoją pracę. Powinien zatem w jasny sposób opisać i zaproponować swoją stawkę oraz uzasadnić, w jaki sposób obliczył to honorarium i koszty. Ta wysokość honorarium powinna być dostosowana do okoliczności sprawy i uwzględniać stopień jej skomplikowania, zaangażowania mediatora, wartość przedmiotu sporu, czas potrzebny na przeprowadzenie mediacji itp. Wysokość tych opłat powinna pozwolić mediatorowi na godne prowadzenie działalności. Opłaty i wszelkie koszty powinny zresztą zostać uwzględnione już w opisanym powyżej protokole mediacji. Mediator, którego honoraria i wydatki są sporne, informuje uczestników mediacji o możliwości przedłożenia sporu do zaopiniowania przez Komisję Dyscyplinarną i Skargową, a także o innych trybach rozwiązania tego sporu (mediacja, arbitraż, postępowanie sądowe).

Jak chodzi o komunikację mediatora z potencjalnymi przyszłymi klientami i reklamę – opisane w kodeksie jako *Communication et publicité* – to kodeks wymaga od mediatora, aby ta komunikacja i reklama odbywały się w sposób profesjonalny i godny, a mediator powinien dopilnować, aby jego przekazy reklamowe były całkowicie zgodne z prawdą i weryfikowalne.

III.2. Francja – Le code d'éthique et de déontologie des médiateurs professionnels (Le CODEOME)

Francja nie ma oficjalnego państwowego Kodeksu Etyki Mediatorów i w związku z tym mediatorzy francuscy kierują się często kodeksami etycznymi lub statutami przyjętymi przez różne stowarzyszenia czy federacje²³. Na szczególną uwagę wśród tych kodeksów zasługuje *Le code d'éthique et de déontologie des médiateurs professionnels – Le CODEOME* (Kodeks Etyki i Postępowania Zawodowego Profesjonalnych Mediatorów)²⁴ uchwalony w 2006 r. przez *Chambre Professionnelle de la Médiation et de la Négociation* – organizację mediacyjną działającą we Francji od 2001 r. i skupiającą ponad 240 mediatorów (głównie z Francji, ale także z innych krajów europejskich)²⁵.

²³ https://e-justice.europa.eu/64/EN/mediation_in_eu_countries?FRANCE&member=1 (dostęp: 30.10.2022 r.).

²⁴ <https://www.cpmn.info/codeome/> (dostęp: 30.10.2022 r.).

²⁵ <https://www.cpmn.info/> (dostęp: 30.10.2022 r.).

Kodeks ten obowiązuje wszystkich profesjonalnych mediatorów posiadających certyfikat uprawniający do wykonywania zawodu mediatora i akredytowanych przez *Ecole Professionnelle de la Médiation et de la Négociation*²⁶ i *Chambre professionnelle de la médiation et de la négociation* do prowadzenia mediacji i posługiwania się zdefiniowanym w niniejszym kodeksie tytułem „profesjonalnego mediatora”²⁷.

Preambuła do CODEOME wskazuje na okoliczności i przyczyny jego powstania. Kodeks ten powstał w wyniku czteroletniej pracy jego autorów, którzy tworząc go, skupiali się na obserwowaniu praktyki mediacyjnej i cech profesjonalnych mediatorów oraz analizowali treści powstałych już wcześniej kodeksów etycznych²⁸. Dodatkowo kodeks przed uchwaleniem został poddany konsultacjom społecznym, a zatem można zakładać, że jest wynikiem pracy osób prywatnych i wielu grup zawodowych zainteresowanych rozwijaniem mediacji we Francji. Kodeks w szczególności przedstawia zasady, którymi profesjonalni mediatorzy powinni kierować się, świadcząc usługi mediacyjne. Te zasady to przede wszystkim szacunek wobec swoich klientów, społeczeństwa, środowiska i innych profesjonalistów – mediatorów, ale także wobec wszystkich innych osób zaangażowanych w mediację. Kodeks ten jest przewodnikiem określającym działania mediatora profesjonalisty, którego rolą – zgodnie z kodeksem – jest facylitacja negocjacji prowadzonych przez strony zarówno w mediacjach ze skierowania sądu, jak i w prywatnych (umownych). Zgodnie z zapisami kodeksu powinien przestrzegać go każdy, kto chce być uznawany za profesjonalnego mediatora, a wszyscy członkowie *Chambre Professionnelle de la Médiation et de la Négociation* muszą nie tylko kierować się nim sami, ale także udostępniać jego treść wszystkim swoim klientom, gdyż dzięki temu uczestnicy mediacji będą mogli być pewni, że mediator prowadzi ich mediację zgodnie z obowiązującymi zasadami.

²⁶ <https://www.epmn.fr/> (dostęp: 30.10.2022 r.).

²⁷ Zgodnie z CODEOME „profesjonalny mediator” to osoba, która jest kompetentna we wszystkich obszarach, w których właściwe jest ustanowienie, ulepszenie lub przywrócenie jakości relacji pomiędzy stronami. Jest to osoba fizyczna spełniająca wymagania, kwalifikacje i umiejętności określone przez *Chambre professionnelle de la médiation et de la négociation*. Profesjonalny mediator to także osoba przeszkolona w technikach mediacyjnych, potrafiąca rozmawiać z ludźmi i prowadzić spotkania w sposób ułatwiający uczestnikom podejmowanie decyzji (szczególnie w sytuacjach konfliktowych). Osoba ta bez zastrzeżeń przestrzega statutów *Chambre professionnelle de la médiation et de la négociation*, jej regulaminu oraz CODEOME. Profesjonalny mediator jest zawsze w gotowości do propagowania etyki i profesjonalnego postępowania mediatorów, posiada legitymację zawodową, imienną, wystawioną przez *Chambre professionnelle de la médiation et de la négociation*, ważną przez dwanaście miesięcy i odnawialną co roku. Zawodowy mediator jest również ekspertem, którego jedynym celem powinno być profesjonalne przeprowadzenie mediacji. Jest niezależny, bezstronny, neutralny i gwarantuje poufność procesu. Zawodowy mediator interweniuje szczególnie w kontekście sporów objętych prawem cywilnym. Działanie profesjonalnego mediatora powinno przyczyniać się do ustanowienia, przywrócenia i promocji jakości relacji między ludźmi. Zawodowy mediator, nawet jeśli ma wiedzę specjalistyczną z danego obszaru, to nie może zgłaszać propozycji rozwiązań i zastępować tym samym specjalisty z danego obszaru czy biegłego. W ramach mediacji ma być jedynie (lub aż) mediatorem i nie wychodzić ze swej roli.

²⁸ J.-L. Lascoux, *Éthique et déontologie de la profession de Médiateur*, s. 6, <https://www.cpmn.info/wp-content/uploads/2021/12/CODEOME-Ethique-et-de%CC%81ontologie-des-me%CC%81diateurs-et-du-CREISIR-2021-JLL.pdf> (dostęp: 30.10.2022 r.).

W ramach kodeksu na szczególną uwagę zasługuje rozdział 6 – *Déontologie (etyka zawodu)*, w ramach którego opisano wytyczne do dziewiętnastu obszarów z praktyki zawodowej mediatorów i zasady postępowania, które powinien stosować profesjonalny mediator. Wśród tych obszarów na szczególną uwagę zasługują te opisane poniżej.

Status mediatora

Zgodnie z zapisami CODEOME mediatorem może być każdy pracownik organizacji, firmy, stowarzyszenia, organizacji pozarządowej, związku, struktury państwowej, pod warunkiem że zagwarantuje wykonywanie działalności mediacyjnej zgodnej z zasadami opisanymi w tym kodeksie. Mediator może równocześnie wykonywać inny zawód (z zastrzeżeniem tych wymienionych poniżej), zachowując oczywiście przy tym swoją niezależność, ważne jest jednak, aby w ramach prowadzonej przez siebie działalności przestrzegał pewnych zasad, m.in.:

- mediator nie powinien prowadzić mediacji, w której występuje konflikt interesów pomiędzy nim a uczestnikiem mediacji: w szczególności nie powinien prowadzić mediacji, w której jest znajomym lub pełnomocnikiem jednej ze stron;
- mediator nie może pełnić funkcji sędziego, arbitra ani adwokata w sprawie, w której uprzednio był mediatorem;
- mediator nie może dawać wyrazu swojemu wyznaniu czy preferencjom politycznym;
- mediator nie może uprawiać okultyzmu, współpracować z organizacjami o charakterze ezoterycznym lub znachorskim.

Relacje pomiędzy profesjonalnymi mediatorami oraz pomiędzy mediatorami a uczestnikami mediacji

W części tej opisano, jak profesjonalni mediatorzy powinni zachowywać się wobec siebie oraz to, jak profesjonalny mediator powinien zachowywać się wobec wszystkich uczestników mediacji.

Przede wszystkim **profesjonalni mediatorzy mają obowiązek zachowywać się względem siebie z szacunkiem, a w szczególności nie narażać na szwank dobrego imienia innego mediatora. Profesjonalny mediator powinien zachowywać się solidarnie nawet wobec mediatora, który jest czasowo zawieszony w prawach do wykonywania zawodu.** Profesjonalny mediator powinien również, oczywiście w miarę swoich możliwości i w zależności od swojej dostępności czasowej i terytorialnej, udzielać wsparcia szkoleniowego innym mediatorom czy stażystom przyuczającym się do zawodu.

W ramach solidarności zawodowej profesjonalny mediator nie może również podjąć się przeprowadzenia mediacji pomiędzy stronami, które rozpoczęły już ten proces z innym mediatorem bez uzyskania uprzedniej zgody tego ostatniego (chyba że strony rozwiązały umowę z poprzednim mediatorem).

Profesjonalny mediator ma również obowiązek okazywania szacunku wszystkim uczestnikom mediacji, niezależnie od ich statusu, wykształcenia i wykonywanego zawodu, a jeśli nie może tego zapewnić z uwagi na np. swoje uprzedzenia, to powinien wskazać innego mediatora do poprowadzenia tej sprawy.

Obowiązek poszanowania uczestników mediacji

Zawodowy mediator zachowuje się z szacunkiem w stosunku do uczestników mediacji. Nie osądza charakteru sporu i sposobu jego rozwiązywania. Mediator powinien zwracać szczególną uwagę na stan psychofizyczny osób przystępujących do mediacji, powinien wzbudzać zaufanie swoim profesjonalizmem, nie powinien jednak tworzyć zbyt zażyłych relacji ze stronami i poczucia zależności od jego wsparcia. Jeśli ze względów moralnych, okoliczności osobistych lub z jakiegokolwiek innego powodu mediator poczuje się niekompetentny do poprowadzenia danej mediacji, to skieruje strony do innego mediatora, bez konieczności uzasadniania swojej decyzji.

Obowiązek posiadania określonych kwalifikacji do prowadzenia mediacji i ubezpieczenia

Profesjonalny mediator powinien dawać rękojmię należytego wykonania usługi mediacyjnej i gwarantować swoją niezależność, bezstronność, neutralność oraz to, że jest w stanie poprowadzić mediację w sposób profesjonalny i zgodny z zasadami niniejszego kodeksu. Zawodowy mediator musi ponosić odpowiedzialność za swoje działania, a zatem zobowiązany jest do posiadania ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej z tytułu wykonywania zawodu, obejmującego konkretnie i jednoznacznie jego działalność mediacyjną.

Obowiązek ustawicznego szkolenia i doskonalenia

Profesjonalny mediator powinien orientować się na bieżąco we wszystkich aktualnościach w zakresie mediacji, zmieniających się przepisach oraz uczestniczyć w wydarzeniach i działaniach mających na celu wymianę dobrych praktyk mediacyjnych. Powinien przynajmniej raz w roku odbyć szkolenie podnoszące kompetencje i nieustannie dążyć do doskonalenia swoich umiejętności, tak aby swoje obowiązki wykonywać jak najbardziej profesjonalnie.

Reklama

Mediator może reklamować swoje usługi mediacyjne, w szczególności poprzez wprowadzenie klauzul mediacyjnych w kontrakty. Jeśli mediator wykonuje również inny zawód regulowany, to

musi dołożyć wszelkich starań, aby nie wprowadzać w błąd co do zakresu jego działań w ramach mediacji. Reklama jego usług mediacyjnych musi zatem jasno precyzować, co wchodzi w ich zakres. Nie może przy okazji usług mediacyjnych reklamować również swojej działalności, np. prawnej, gdyż reklama tego typu usług jest ściśle regulowana przepisami prawa.

We wszelkich dokumentach informacyjnych lub reklamowych mediator musi wskazywać swoje imię i nazwisko, dane kontaktowe i informację, do której organizacji przynależy. Wszelkie hasła reklamowe stosowane przez mediatora muszą być zgodne z zasadami opisanymi w CODEOME. Mediator powinien zachować szczególną ostrożność, aby w ramach reklamowania swoich usług nie porównywać się do żadnego innego mediatora. W każdym przypadku mediator powinien zadbać o właściwe opisanie jego roli, zakresu wsparcia, którego udziela stronom, ale nigdy nie może gwarantować w ramach akcji reklamowej, że strony mediację u niego zakończą zawarciem ugody.

Wynagrodzenie mediatora

Mediator może dowolnie ustalać swoje honorarium, jednak przed rozpoczęciem pracy powinien wyraźnie wskazać stronom na piśmie swoje warunki finansowe. Warunki tego wynagrodzenia może zawrzeć już w umowie o świadczenie usług mediacyjnych.

Jeśli mediator działa na podstawie umowy z organizacją, która finansuje całą mediację, to mediator musi poinformować o tym uczestnika mediacji, który tej opłaty nie ponosi, tak aby nie było wątpliwości, że mediacja jest usługą płatną i żeby nie było wątpliwości co do neutralności/bezstronności mediatora.

Porozumienie mediacyjne i klauzula mediacyjna

Po zakończeniu mediacji mediator spisuje w punktach najważniejsze ustalenia stron, które posłużą potem stronom/pełnomocnikom do przygotowania ostatecznego tekstu ugody. Zadaniem mediatora na tym etapie jest zmobilizowanie stron do zastanowienia się nad konsekwencjami poszczególnych ustaleń. Mediator w żadnym wypadku nie może składać podpisu na ugodzie, gdyż ta wiąże tylko strony. Mediator może zasugerować stronom wpisanie do treści ugody klauzuli mediacyjnej, po to, że gdyby pomiędzy stronami doszło do sporu na tle realizacji tej ugody, to zamiast wszczynać postępowanie sądowe, mogliby skorzystać z mediacji.

Relacje z zawodami powiązanymi

Mediator w ramach prowadzonej przez siebie mediacji, jeśli zidentyfikuje taką potrzebę, może zasugerować stronom skorzystanie z pomocy profesjonalisty z danego obszaru. **Co więcej,**

w razie potrzeby, może wręcz wskazać specjalistów świadczących dane usługi, dzięki którym możliwe będzie wydanie opinii, która umożliwi stronom lepszą identyfikację ich interesów, czy też ukaże im możliwe rozwiązania.

Obowiązek informacyjny

W tym punkcie opisano zasady promocji mediacji i informowania o mediacji w odniesieniu do różnych grup interesariuszy.

Mediator może organizować akcje informacyjne dotyczące mediacji, a w szczególności wskazywać na możliwość zamieszczania klauzul mediacyjnych w kontraktach. Może również organizować wszelkiego rodzaju wydarzenia, których celem będzie promowanie lepszej wiedzy o mediacji i praktykach mediacyjnych. W ramach tych działań nie może jednak naruszać zasady bezstronności i neutralności.

Dodatkowo mediator w ramach informowania stron o tym, czym jest mediacja, ma obowiązek upewnienia się, jeszcze przed rozpoczęciem mediacji, że strony rozumieją, na czym polega ten proces i że będą przestrzegać określonych w nim zasad.

Mediator ustala ze stronami przyczyny, które spowodowały, że zdecydowały się na udział w mediacji oraz upewnia się, że w mediacji biorą udział wszystkie zaangażowane w nią strony. Jeśli okaże się, że nie, to prosi strony o zaproszenie tych pozostałych osób trzecich, a w przypadku odmowy tych ostatnich, może pomóc obecnym stronom osiągnąć porozumienie między nimi, biorąc pod uwagę nieobecność osoby trzeciej/osób trzecich.

Mediator musi upewnić się również, że osoby obecne na mediacji są w pełni decyzyjne i mają upoważnienie do podejmowania decyzji w zakresie treści ugody. Mediator na tym etapie przypomina również, że celem mediacji jest jak najsprawniejsze dojście do porozumienia satysfakcjonującego strony. Wyjaśnia zasady mediacji, ustala miejsce i czas przeprowadzenia mediacji, jej wstępny harmonogram i warunki finansowe. Podkreśla jak ważne jest stosowanie się do zasad komunikacji oraz prezentowanie odpowiednich postaw i zachowań w trakcie procesu, wskazuje na rolę mediatora w procesie komunikacji pomiędzy stronami i fakt, że to mediator zarządza procesem. Mediator przypomina również, że zasada poufności obowiązuje także na etapie spotkań na osobności, jeśli zorganizowanie takich uzna za konieczne.

W przypadku obecności na mediacji osób trzecich mediator informuje je, że one również są zobowiązane do przestrzegania wszelkich zasad poufności opisanych w CODEOME. Przypomina stronom, że to do nich należy zwrócenie się o poradę do biegłych, ekspertów, prawników, jeśli zajdzie taka potrzeba, wskazuje im również, że na każdym etapie mogą zakończyć mediację.

Obowiązek (zasada) niezależności

Mediator w ramach wykonywania swoich działań musi pozostać niezależny i wolny od jakichkolwiek wpływów, m.in.: państwowych, kulturowych, ekonomicznych, ideologicznych, religijnych. Mediator nie może otrzymywać od nikogo wytycznych w zakresie tego, jak ma poprowadzić daną mediację.

Obowiązek (zasada) bezstronności

Mediator w ramach prowadzonej przez siebie działalności powinien wykazywać się empatią, powinien jednak bardzo uważać, aby nie wносить do mediacji własnych wartości, przekonań, wiedzy czy doświadczeń. Jeśli mediator zauważy, że ma problem z zapewnieniem tych elementów, to powinien zwrócić się o pomoc do innego mediatora i poprowadzić tę mediację w komediacji, a w ostateczności nawet poprosić o zastępstwo. Powinien zachować się tak za każdym razem, gdy uzna/poczuje, że wartości, którymi się kieruje, sprawiają, że napotyka ograniczenia w kontynuowaniu mediacji. Jego własne ograniczenia lub światopogląd w żadnym wypadku nie powinny mieć bowiem wpływu na to, jak odnosi się do stron w mediacji.

Co ciekawe, jeżeli jedna ze stron odmówi udziału w mediacji, mediator może towarzyszyć tej drugiej stronie lub stronom w poszukiwaniu rozwiązania sporu.

Obowiązek (zasada) neutralności

Neutralność rozumiana jest w CODEOME jako rozwiązanie przyjęte przez strony niezależnie od tego, czy jest to rozwiązanie tymczasowe, czy zadeklarowane jako ostateczne. Zgodnie z CODEOME mediator nie może więc wpływać na strony i skłaniać ich ku jakiemuś rozwiązaniu, nawet jeśli uważa, że dane rozwiązanie byłoby rozsądniejsze czy bardziej sprawiedliwe. Mediator może jedynie w takiej sytuacji wydać opinię na temat danego rozwiązania. W takim przypadku może napisać np. raport mediacyjny z jego opinią na temat konkretnych rozwiązań, dbając jedynie o to, aby nie cytować w nim żadnej ze stron. CODEOME nie opisuje jednak, w jaki sposób mediator mógłby, czy powinien taki raport wykorzystać.

Przestrzeganie zasad i dobrowolność mediacji

Mediator umożliwia stronom zidentyfikowanie swoich interesów, tak aby mogły w pełni zaangażować się w proces mediacji. Zapewnia je o ich zdolności do samostanowienia i daje gwarancję, że ewentualna ugoda będzie wynikiem ich dobrowolnej zgody. W przypadku mediacji sądowej mediator upewnia się, że strony akceptują mediację nie ze strategii lub

z obawy przed niezadowoleniem sędziego, ale jako sposób na poszukiwanie możliwie najbardziej satysfakcjonującego rozwiązania. Mediator wykorzystuje swoje umiejętności koncyliacyjne w celu umożliwienia stronom skupienia się na ich interesach i propozycjach. Umowa o przeprowadzenie mediacji zawarta pomiędzy stronami a mediatorem w żaden sposób nie może być rozumiana jako umowa rezultatu (której rezultatem będzie np. osiągnięcie ugody). Jeśli mediator jest przedstawicielem zawodu regulowanego (np. adwokat, notariusz, księgowy), to musi dołożyć wszelki starań, aby poinformować strony o tym, w jakim charakterze występuje w ramach mediacji i że na czas mediacji jest zwolniony z obowiązków wynikających ze statusu jego pierwotnego zawodu. Dodatkowo wszelkie informacje opisane w tym punkcie muszą znaleźć odzwierciedlenie na piśmie, w dokumencie, który podpisują strony.

Zawieszenie i zakończenie mediacji

Każda ze stron może swobodnie przerwać swój udział w mediacji, bez konieczności uzasadniania tej decyzji. **Jeśli mediator stwierdzi, że obecność osób trzecich (doradców lub innych osób) stanowi przeszkodę w kontynuowaniu mediacji, może zaproponować kontynuowanie mediacji bez obecności tych osób, jedynie przy udziale stron bezpośrednio zainteresowanych.**

Jeżeli mediatorzy zdecydują się zakończyć mediację, to przyczyny ich decyzji muszą pozostać poufne.

Poufność mediacji i zaufanie do mediatora

Mediatora obowiązuje poufność i tajemnica zawodowa, w szczególności w zakresie:

- dokumentów, które zostały mu udostępnione w związku z prowadzeniem mediacji, i które będzie przechowywał w archiwum, najpóźniej do jej zakończenia;
- informacji, które powziął w czasie wywiadu przed mediacją lub w trakcie jej trwania;
- nazwisk osób, które skorzystały z jego usług.

Mediator nie może składać zeznań przed sądem na okoliczność przebiegu mediacji i treści rozmów, które odbył ze stronami, czy to w ramach spotkań wspólnych, czy na osobności, chyba że obie strony wyrażą na to zgodę. Jeśli rozwiązanie wybrane przez strony będzie sprzeczne z wartościami wyznawanymi przez mediatora, w wyniku czego mediator nie będzie czuł się na siłach, aby kontynuować mediację, to w takim wypadku musi zgłosić ten problem do Komisji Nadzoru Mediacji, która rozważy go i zadecyduje o możliwości kontynuowania mediacji. Jeśli mediator w ramach mediacji dowie się o faktach związanych z zagrożeniem życia lub integralności innych osób, w szczególności dzieci lub osób z niepełnosprawnościami, to również ma obowiązek poinformować o tym Komisję Nadzoru Mediacji.

Jeżeli edukując na temat mediacji, mediator będzie posługiwał się przykładami ze swojej praktyki, to musi tak zanonimizować przekaz, aby nie dopuścić do identyfikacji stron.

Jeżeli mediator będzie musiał zwrócić się o pomoc do innego mediatora, to komediator/ drugi mediator również związany jest tajemnicą mediacji, podobnie jak każda osoba uczestnicząca w mediacji. Mediator musi przypomnieć stronom o konieczności przestrzegania zasady poufności mediacji oraz o niewykorzystywaniu faktów pochodzących z mediacji w ewentualnym późniejszym postępowaniu sądowym przed którąkolwiek instancją. Poufności podlega również cała dokumentacja mediacyjna.

Spór z mediatorem i transparentność

Wszystkie przypadki konfliktu z mediatorem z listy *Chambre Professionnelle de la Médiation et de la Négociation* bądź wszelkie skargi na jego działania należy zgłaszać bezpośrednio do *Chambre Professionnelle de la Médiation et de la Négociation*. Jeśli działalność mediatora zostanie zakwestionowana przez klientów lub kolegów mediatorów, to mediator musi odpowiedzieć na zarzuty przed Komitetem Nadzoru ds. Mediacji (*Comité de Supervision de la Médiation*) w ciągu miesiąca od ich otrzymania. Niestawianie się na wezwanie Komitetu, a co za tym idzie brak możliwości wysłuchania obwinionego zgodnie ze statutem i regulaminami wewnętrznymi może być uważany za rezygnację z członkostwa w Izbie lub skutkować skreśleniem z listy i wykluczeniem z Izby.

Wspomniany powyżej Komitet Nadzoru ds. Mediacji jest gwarantem przestrzegania zasad mediacji przez mediatorów *Chambre Professionnelle de la Médiation et de la Négociation*, a do jego kompetencji należy m.in. orzekanie w sprawach skarg na działalność mediatora czy wymierzanie kar za naruszenie przez mediatora postanowień CODEOME. Komitet nie ustosunkowuje się do skarg anonimowych.

III.3. Holandia – Code of Conduct for MfN-registered mediators (MfN-registermediator)

W Holandii istnieją różne rejestry mediatorów, jednak najpopularniejszym z nich jest rejestr prowadzony przez Holenderską Federację Mediatorów (MfN – *Mediatorsfederatie Nederland*) reprezentującą największe stowarzyszenia mediatorów w Holandii. W jej rejestrze znajdują się mediatorzy prowadzący wszelkiego rodzaju sprawy cywilne oraz karne, spełniający najwyższe kryteria i przestrzegający kodeksu postępowania MfN²⁹.

²⁹ mfregister.nl/ (dostęp: 30.10.2022 r.).

Kodeks postępowania mediatorów zarejestrowanych w MfN (*Code of Conduct for MfN-registered mediators*³⁰) stanowi zbiór wytycznych dotyczących postępowania mediatorów zarejestrowanych w MfN (*MfN-registermediator*³¹). Jest też źródłem informacji na temat mediacji dla uczestników tego postępowania oraz odniesieniem dla sądu dyscyplinarnego w przypadku konieczności skontrolowania działań mediatora, albowiem każdy, kto ma uwagi do pracy mediatora zrzeszonego w MfN, może złożyć skargę w Fundacji Jakości Mediatorów (*Stichting Kwaliteit Mediators*)³².

Kodeks składa się z dziesięciu części.

Etyka zawodowa i uczciwość

Mediator powinien postępować zgodnie z oczekiwaniami, które pokłada się w mediatorze. Zgodnie z kodeksem jest to nadrzędna zasada przyświecająca jego działaniom i podstawa wszystkich pozostałych zasad postępowania. Uczciwość jest podstawową wartością mediatora, a mediator zobowiązany jest do przestrzegania i egzekwowania swojego kodeksu zawodowego, ale także ogólnych norm i wartości etycznych, nawet w przypadku jeśli pojawiają się naciski zewnętrzne, aby od tych zasad odstąpić. Mediator w swej pracy powinien kierować się kompetencją i racjonalnością.

Transparentność/przejrzystość

Transparentność/przejrzystość zgodnie z kodeksem oznacza, że mediator musi wyjaśnić stronom, na czym polega proces mediacji, w tym swoją w nim rolę oraz to, czego strony mogą od niego oczekiwać. Otwartość i transparentność są bowiem niezbędne do budowania zaufania do mediacji i mediatora oraz nawiązania dobrych relacji ze stronami. Pomaga to mediatorowi uniknąć trudności na późniejszych etapach mediacji.

Autonomia stron

Mediator zapewnia, że wszystkie osoby zaangażowane w mediację przestrzegają autonomii i samostanowienia. Mediator nie wyraża opinii na temat przedmiotu sporu. Obowiązkiem mediatora jest ochrona autonomii stron, weryfikacja ich zaangażowania oraz dobrowolności udziału w mediacji. W mediacji to strony dokonują własnych wyborów i są

³⁰ mfnregister.nl/content/uploads/Code-of-Conduct-MfN-registermediator.pdf (dostęp: 21.12.2022 r.).

³¹ mfnregister.nl/zoek-mediator/ (dostęp: 30.10.2022 r.).

³² https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-nl-en.do?member=1 (dostęp: 30.10.2022 r.).

za nie odpowiedzialne. Mediator prowadzi jedynie komunikację pomiędzy stronami oraz wspiera je w podejmowaniu decyzji i poszukiwaniu rozwiązań. Mediator może w razie potrzeby udzielić stronom potrzebnych informacji, tak aby mogły zweryfikować swoje pozycje negocjacyjne. Mediator nie wypowiada się jednak na temat przedmiotu sprawy, nie ocenia go. Musi być niezwykle ostrożny w wydawaniu opinii lub doradzaniu, co strona powinna, a czego nie powinna robić, a jeśli już to robi, to musi zaznaczyć, że jest to opinia niewiążąca. W razie potrzeby mediator informuje strony o możliwości skonsultowania się z doradcami zewnętrznymi lub ekspertami. W przypadku gdy mediator, na wyraźną prośbę wszystkich stron, mimo wszystko zechce wydać wiążącą lub niewiązącą opinię prawną, to będzie musiał jednocześnie zrezygnować z roli mediatora i dokładnie określić (na piśmie), w jakiej roli teraz występuje.

Niezależność

Mediator powinien cechować się niezależnością w swoich działaniach, a jeżeli nie może przeprowadzić sprawy w sposób niezależny, to nie powinien się jej podejmować w ogóle lub wycofać z niej (jeśli problem z zachowaniem niezależności zaobserwuje na dalszym etapie mediacji). Mediator, który ma interes (osobisty, komercyjny, relacyjny) w mediacji, który wpływa lub może wpłynąć na jego niezależność, nie powinien w ogóle podejmować się poprowadzenia danej mediacji. Mediator musi być również świadomy tego, że taka zależność może wypłynąć dopiero na późniejszych etapach mediacji i w takiej sytuacji również powinien zrezygnować z jej prowadzenia. Jeśli mediator będzie miał wątpliwości co do swojej niezależności, to może przedyskutować je ze stronami i zapytać je, czy przy danych okolicznościach chcą, aby kontynuował prowadzenie mediacji i wycofa się z niej, jeśli będzie to konieczne lub taka będzie wola stron.

Bezstronność

Mediator dba o interes wszystkich stron. Jest bezstronny, a jego działanie pozbawione jest wszelkich uprzedzeń. Jeżeli mediator nie może poprowadzić mediacji w sposób bezstronny, to powinien odmówić jej przyjęcia lub wycofać się z jej prowadzenia, jeśli stwierdzi to na późniejszym etapie. Mediator służy w równym stopniu wszystkim uczestnikom mediacji i w stosunku do każdego z nich obowiązuje go w równym stopniu również zasada poufności. Żadnym słowem lub gestem mediator nie powinien okazywać przychylności lub niechęci do uczestników mediacji. Poczucie stron, że mediator jest bezstronny, ma zasadnicze znaczenie dla jakości procesu mediacji. Mediator może działać wyłącznie w sprawach, w których potrafi zachować swoją bezstronność i powinien dokładać wszelkich starań, aby na jego

bezstronność nie wpływały uprzedzenia wynikające z okoliczności takich jak np.: cechy osobowe, status społeczny, wyznanie lub pochodzenie stron mediacji. Od mediatora można oczekiwać krytycznego przeglądu jego własnych działań i stałego monitorowania swojej niezależności i bezstronności. Mediator ma obowiązek wycofania się z mediacji, której nie potrafi poprowadzić w sposób bezstronny.

Poufność

Mediator ma obowiązek zachowania w poufności faktów, o których dowiedział się w czasie prowadzenia mediacji. Obowiązek ten trwa także po zakończeniu mediacji. Mediator zobowiązuje również wszystkie osoby zaangażowane w mediację do uszanowania jej poufności. Naczelną zasadą jest to, że wszystkie informacje – wymieniane ustnie i pisemnie w trakcie mediacji – są poufne. Informacje te nie mogą być wykorzystywane poza mediacją, w jej trakcie, lub po jej zakończeniu, chyba że strony wyraźnie uzgodnią między sobą i mediatorem odejście od tej zasady, np. jeżeli dla postępu mediacji potrzebna będzie informacja zwrotna, którą strony otrzymają jedynie, jeśli ujawnią jakąś informację poufną. Informacje, które były publiczne lub znane przed mediacją, nie wchodzą w zakres zasady poufności. Obowiązek zachowania poufności dotyczy wszystkich osób biorących udział w mediacji, a w szczególności mediatora, który jest przede wszystkim odpowiedzialny za zapewnienie, aby zaangażowane osoby zobowiązały się do poszanowania poufności. Mediator ma obowiązek zachowania w tajemnicy wszystkiego, czego się dowie w rozmowach ze stronami i ich pełnomocnikami, zarówno w czasie spotkań wspólnych, jak i w czasie spotkań na osobności. Jego obowiązek zachowania poufności rozciąga się również na wstępne rozmowy ze stronami, jeszcze przed zawarciem z nimi umowy o mediację. Obowiązek zachowania poufności ciążyący na mediatorze wygasa jedynie w sytuacji, gdy mediator stał się podmiotem postępowania skargowego lub dyscyplinarnego. Obowiązek zachowania poufności przez mediatora podlega również kilku innym wyjątkom opisanym w Regulaminie mediacji dla mediatorów zarejestrowanych w MfN³³.

³³ Mediator jest zwolniony z obowiązku poufności, jeśli w trakcie mediacji pozyska informacje o czynach przestępczych, dla których istnieje ustawowy obowiązek zgłoszenia, zagrożeniu przestępstwem, a także w sytuacji gdy toczy się przeciwko niemu postępowanie reklamacyjne, dyscyplinarne lub dotyczące odpowiedzialności cywilnej. W tym przypadku mediator jest zwolniony z obowiązku zachowania poufności w zakresie niezbędnym do obrony przed zarzutami i/lub w zakresie udowodnienia prawa do skorzystania z ubezpieczenia od odpowiedzialności zawodowej. Obowiązek zachowania poufności wygasa jednocześnie również dla wszystkich zaangażowanych w mediację osób, o ile jest to konieczne do obsługi skargi. Mediator zwolniony jest z zasady poufności również wtedy, gdy instytucja certyfikująca zwróci się do mediatora z prośbą o udzielenie zanonimizowanych informacji dotyczących mediacji jako dowodu praktyki, pod warunkiem że instytucja certyfikująca zobowiąże się na piśmie do zachowania poufności.

Kompetencje

Mediator przyjmuje mediację tylko wtedy, gdy uzna, że posiada cechy predestynujące go do jej sprawnego poprowadzenia. Od mediatora należy oczekiwać odpowiedniej wiedzy, umiejętności, profesjonalnego nastawienia oraz cech osobistych, które są niezbędne do zapewnienia sprawnego przebiegu mediacji. Jeśli mediator nie spełnia wymogów koniecznych do poprowadzenia danej mediacji, powinien zrezygnować z jej prowadzenia lub wycofać się, jak tylko zaobserwuje taki problem.

Od mediatora oczekuje się więc przede wszystkim znajomości zagadnień związanych z komunikacją interpersonalną i rozwiązywaniem konfliktów, koncepcjami negocjacyjnymi i technikami interwencji. Strony mogą również oczekiwać od mediatora merytorycznej ekspertyzy w obszarze konfliktu (jeżeli np. to ta wiedza ekspercka właśnie była głównym oczekiwaniem stron przy wyborze mediatora). Umiejętności, których można oczekiwać od mediatora, to np. techniki interwencyjne ukierunkowane na poprawę komunikacji między stronami, wyjaśnienie problemu i związanych z nim emocji czy wspomaganie negocjacji między stronami. Mediator powinien spełniać również rolę bardziej techniczną – osoby dopilnowującej precyzyjnego omówienia i spisania ugody mediacyjnej. Istotą profesjonalnej postawy jest uczciwość i rzetelność mediatora, który wykonuje swoją pracę najlepiej jak potrafi i jest chętny do ciągłego doksztalcania się i rozwoju. Dla mediatora zasadnicze znaczenie mają cechy osobiste. Od mediatora można oczekiwać, że będzie zrównoważony, elastyczny, empatyczny i zdecydowany oraz że będzie działać sprawnie w sytuacji, w której presja i sprzeczne interesy są na porządku dziennym.

Metodyka pracy

Mediator jest odpowiedzialny za przebieg procesu mediacji i monitoruje jego przebieg. Przed rozpoczęciem mediacji mediator sporządza ze wszystkimi stronami pisemną umowę o przeprowadzenie mediacji, która ustanawia przynajmniej dobrowolność mediacji i obowiązek zachowania poufności. Mediator nie angażuje w mediację osób trzecich, chyba że strony wyrażą na to zgodę. Mediator monitoruje proces mediacji i prowadzi ją, wykorzystując wszelkie niezbędne sposoby i zapewniając przy tym wystarczającą ilość czasu na jej przeprowadzenie. Wyjaśnia uczestnikom przebieg mediacji, treść umowy o przeprowadzenie mediacji oraz regulamin prowadzenia mediacji. Mediator sprawdza, czy strony rozumieją, jakie konsekwencje wiążą się z podpisaniem umowy o przeprowadzenie mediacji. Mediator dba o równowagę stron i dopilnowuje, aby każda ze stron w równym stopniu mogła się wypowiedzieć, miała wystarczający dostęp do niezbędnych informacji, konsultacji finansowych, prawnych, psychologicznych lub innych, jeśli okażą się konieczne. Mediator jest odpowiedzialny za to, by

w umowie o przeprowadzenie mediacji znalazł się zapis dotyczący obowiązku zachowania poufności przez strony i samego mediatora. **Strony nie mają bowiem ustawowego obowiązku zachowania poufności.** Nałożenie tego obowiązku na strony w umowie o przeprowadzenie mediacji ma na celu zachęcenie uczestników mediacji do swobodnego wypowiadania się oraz pokazanie im, że zaufanie można budować. Strony wspólnie ustalają zakres obowiązku zachowania poufności, a mediator dopilnowuje, aby ich ustalenia znalazły wyraz w umowie. Mediator dopilnowuje także, aby wszelkie osoby trzecie zaangażowane w mediację również podpisały umowę o zachowaniu poufności. Mediator nie musi uzyskiwać zgody stron na przekazanie informacji poufnych w przypadku, gdy zaistnieje konieczność udostępnienia ich pracownikom sekretariatu mediatora w związku prowadzeniem akt sprawy.

Opłaty i koszty

Mediator uzgadnia swoje honoraria i dodatkowe koszty ze stronami i opisuje je w umowie o przeprowadzenie mediacji³⁴. Na początku mediacji mediator musi dokonać ze stronami jasnych ustaleń dotyczących jego honorarium i ewentualnych dodatkowych kosztów. Mediator uzgadnia również ze stronami, w jaki sposób poniosą one koszty mediacji (czy wspólnie, czy jedna z ich). Mediator jest zobowiązany przedstawić stronom przejrzystą i szczegółową fakturę, prowadzić rejestr swoich działań i przedstawić go na żądanie stron, tak aby udokumentować im wszelkie koszty. Strony mogą kwalifikować się do otrzymania tzw. dodatku mediacyjnego od Holenderskiej Rady Pomocy Prawnej w ramach mediacji prowadzonych w różnych dziedzinach prawa. Po rozpoczęciu mediacji mediator ma więc obowiązek upewnienia się, czy jedna lub więcej stron nie kwalifikuje się do otrzymania takiego dodatku mediacyjnego. Dodatek ten może przestać obowiązywać, jeżeli mediator ma uzasadnione podejrzenia, że jedna lub więcej stron nie kwalifikuje się do dodatku, np. gdy charakter sporu nie spełnia wymogów merytorycznych Holenderskiej Rady Pomocy Prawnej wymaganych do przyznania dodatku lub jeżeli zdolność finansowa stron jest wyższa niż ta ustalona przez Holenderską Radę Pomocy Prawnej, która kwalifikuje do otrzymania dodatku. Mediatorzy, którzy nie są zarejestrowani w Holenderskiej Radzie Pomocy Prawnej, powinni zasugerować stronom, które kwalifikują się do dodatku mediacyjnego, skorzystać z usług mediatora zarejestrowanego w Holenderskiej Radzie Pomocy Prawnej, po to by mogły z tego dodatku skorzystać. Dodatkowo, jeśli strony kwalifikują się do otrzymania dodatku mediacyjnego, lecz nie korzystają z tego prawa, to mediator musi otrzymać od strony/stron pisemne potwierdzenie rezygnacji z tego przywileju.

³⁴ Mediator nie może żądać ani nie otrzymuje wynagrodzenia w jakiejkolwiek formie za mediację, które prowadzi na zlecenie *Raad voor Rechtsbijstand* (Holenderskiej Rady Pomocy Prawnej – tłumaczenie autorki).

Postępowanie dyscyplinarne

Każdy mediator, który jest zarejestrowany w rejestrze MfN, w sytuacji skargi na jego działania podlega postępowaniu dyscyplinarnemu zgodnie z zapisami *Reglement Stichting Tuchtrect-spraak Mediators*³⁵.

III.4. Irlandia – The Mediators' Institute of Ireland Code of Ethics and Practice for Mediators

*The Mediators' Institute of Ireland*³⁶ (MII), którego kodeks etyczny przywołany zostanie w niniejszej części raportu, istnieje w Irlandii od 1992 r. i jest organizacją non-profit skupiającą mediatorów prowadzących mediacje cywilne, gospodarcze, rodzinne, karne, pracownicze i inne. MII promuje wykorzystanie mediacji jako procesu we wszystkich możliwych obszarach oraz dąży do promocji jak najlepszych praktyk mediacyjnych, a służyć temu ma m.in. opracowany przez MII *Code of Ethics and Practice for Mediators*³⁷ zawierający wskazówki i wsparcie dla mediatorów oraz wszystkich uczestników mediacji. Wysokie standardy kodeksu są zgodne z Irlandzką ustawą o mediacji z 2017 r.³⁸, a niektóre jej zapisy zostały włączone wprost do kodeksu etyki w celu zapewnienia podstawowych wymogów ustawowych w działalności mediatorów. Mediatorzy MII są zobowiązani do zapoznania się z ustawą, a w przypadku rozbieżności w treści pomiędzy ustawą a kodeksem pierwszeństwo ma ustawa. Kodeks ma zastosowanie do wszystkich mediatorów MII bez względu na to, gdzie prowadzona jest mediacja – w Irlandii, za granicą czy online, a przepisy kodeksu wiążą nie tylko mediatorów MII, ale również wszystkich innych uczestników mediacji prowadzonych w MII.

Autorzy kodeksu wskazują, że starali się uwzględnić i omówić w nim jak najwięcej aspektów związanych z prowadzeniem mediacji, podkreślając przy tym jednak, że każda mediacja jest wyjątkowa, a jej sukces w dużej mierze zależy od elastyczności mediatora. Należy mieć zatem na uwadze, że mediatorzy zgodnie z zapisami kodeksu mogą prowadzić mediację w różny sposób w zależności od rodzaju mediacji, przedmiotu mediacji i osób biorących w niej udział. Nie jest zatem możliwe wykorzystanie jednego scenariusza do każdej mediacji, a mediator może dostosować styl prowadzenia mediacji do okoliczności, które zastanie. Dla przykładu mediator może, ale nie musi, rozpocząć mediację od spotkań wstępnych ze

³⁵ Regulamin Postępowania Dyscyplinarnego dotyczącego Mediatorów – www.losmediation.nl/docs/ReglementTuchtrectspraak.pdf (dostęp: 30.10.2022 r.).

³⁶ www.themii.ie/ (dostęp: 2.11.2022 r.).

³⁷ www.themii.ie/ckeditor_uploads/files/MII%20Code%20of%20Ethics%20and%20Practice%202021.pdf (dostęp: 2.11.2022 r.).

³⁸ Mediation Act 2017 – www.irishstatutebook.ie/eli/2017/act/27/enacted/en/html (dostęp: 2.11.2022 r.).

stronami. To do mediatora należy decyzja, jak dana mediacja będzie przebiegać, pod warunkiem oczywiście, że będzie odbywać się z poszanowaniem zasad mediacji wymienionych w kodeksie, a mianowicie:

- dobrowolności procesu,
- poufności – na każdym etapie mediacji,
- bezstronności i neutralności mediatora,
- prawa do samostanowienia stron i do decydowania o rozwiązaniach (nienarzucanie stronom rozwiązań),
- szacunku uczestników mediacji do siebie nawzajem oraz poszanowania procesu mediacji.

Mediator ma również obowiązek przedstawić uczestnikom mediacji charakter, cel i podstawowe zasady mediacji i dla pewności może te informacje przekazać na piśmie.

Każdorazowo mediator jest zobowiązany do ustalenia przed rozpoczęciem mediacji, czy może mieć jakiś rzeczywisty lub potencjalny konflikt interesów z uczestnikami mediacji i odmówić prowadzenia mediacji, jeśli stwierdzi, że taki konflikt istnieje.

Kodeks wyraźnie wskazuje również, co nie jest rolą mediatora i zgodnie z kodeksem mediator nie może doradzać stronie/stronom np. w kwestiach prawnych związanych ze sprawą. To na stronie spoczywa obowiązek skonsultowania wszelkich kwestii prawnych z pełnomocnikiem.

Mediator ma obowiązek dostarczyć stronom kopię kodeksu etycznego (czy to w wersji drukowanej, czy linku do strony www) oraz informacje o sobie, które mogą mieć znaczenie dla przebiegu mediacji, a mianowicie o posiadanych kwalifikacjach, ukończonych szkoleniach, doświadczeniu w pracy mediatora oraz o tym, czy i jak doskonalili swój warsztat.

Dodatkowo mediator w swej praktyce musi:

- działać bezstronnie i uczciwie oraz traktować strony sprawiedliwie;
- przeprowadzić mediację tak szybko, jak to możliwe, uwzględniając charakter sporu i zapewniając stronom wystarczającą ilość czasu na rozważenie problemów;
- upewnić się, że strony są świadome ich praw wynikających z Kodeksu Etyki i Praktyki Irlandzkiego Instytutu Mediatorów;
- poinformować strony o konieczności uzyskania niezależnej porady (w tym porady prawnej) przed podpisaniem ugody mediacyjnej;
- powstrzymać się od proponowania stronom rozwiązań, chyba że strony ustalą między sobą, że mediator może, na ich wspólny wniosek, przedstawić propozycje rozwiązania sporu – jednak to do stron należy ostateczna decyzja, czy zdecydują się skorzystać z zaproponowanego przez mediatora rozwiązania.

Ugoda mediacyjna – zgodnie z kodeksem – oznacza zawsze porozumienie na piśmie (ugoda musi zostać zawarta na piśmie, aby być prawnie wiążącą), osiągnięte przez strony sporu w toku mediacji oraz podpisane przez strony i mediatora. Ugoda określa warunki, na

jakich w trakcie mediacji strony doszły do porozumienia i może być tymczasowa, częściowa lub całkowita.

Udział w mediacji jest zawsze dobrowolny, a każda ze stron może wycofać się z mediacji w dowolnym momencie. W mediacji strony mają prawo do korzystania z pomocy pełnomocników (w tym prawnych) i uzyskania niezależnej porady prawnej w dowolnym momencie mediacji.

Mediator i strony powinni również dążyć do jak najsprawniejszego rozwiązania sporu, tak aby nie mnożyć kosztów mediacji. Wszelkie koszty mediacji (o ile sąd nie postanowi inaczej) uzgadniane są pomiędzy stronami a mediatorem w umowie o przeprowadzenie mediacji i co do zasady strony dzielą się nimi po równo. Opłaty i koszty mediacji muszą być rozsądne oraz proporcjonalne do znaczenia i złożoności omawianych zagadnień, a także ilości wykonanej przez mediatora pracy.

Mediator może odstąpić od mediacji w dowolnym momencie w trakcie mediacji, o czym zawiadamia strony na piśmie, w którym wskazuje jedynie ogólne przyczyny tego wycofania i zwraca stronom część wniesionych przez nie opłat, tj. za czynności, w których nie będzie już uczestniczył. Ustalenie wyniku mediacji należy jedynie do stron, a wszelkie opłaty i koszty mediacji nie mogą być uzależnione od jej wyniku.

Wychodząc naprzeciw zasadzie poufności mediacji, mediator powinien ustalić ze stronami na początku sesji mediacyjnej, co stanie się z ewentualnymi notatkami bądź zapiskami z flipcharta, które będą sporządzane przez strony i mediatora w czasie mediacji. Kodeks zaleca, aby mediator zrobił zdjęcie ustaleń poczynionych na flipcharcie, a samą kartę papieru zniszczył po mediacji. Zdjęcie powinien przechowywać w aktach sprawy. Dodatkowo, z wyjątkiem innych przypadków uzgodnionych przez mediatora i strony, wszelkie telefony komórkowe, aparaty fotograficzne, magnetofony lub inne urządzenia rejestrujące dźwięk i obraz muszą zostać wyłączone na czas sesji mediacyjnych. Stronom nie wolno robić zdjęć flipcharta i notatek – chyba że zgodzą się na to wszystkie strony.

Wymagania wobec mediatora

Mediator może podjąć się prowadzenia mediacji jedynie w sytuacji, gdy ma do tego odpowiednie przeszkolenie, wiedzę i kompetencje. Jeżeli w trakcie mediacji mediator poczuje, że brakuje mu wiedzy i kompetencji do poprowadzenia danej sprawy, to powinien wstrzymać mediację i wprowadzić komediatora, doradcę lub eksperta lub wycofać się z prowadzenia mediacji. Mediatorzy posiadający certyfikaty wykonywania zawodu mogą wykonywać praktykę wyłącznie w ramach swojego poziomu kompetencji, który może być różny dla różnych mediatorów w zależności od ich kwalifikacji i doświadczenia. Będzie to miało bowiem znaczenie w przypadku ewentualnej skargi na działanie mediatora, gdyż

wtedy ustalane będzie m.in., czy dany mediator był kompetentny do poprowadzenia danej mediacji. Mediator MII musi nieustannie dbać o własny rozwój zawodowy i brać udział w programach lub szkoleniach, których tematyka udoskonali jego wiedzę i umiejętności z zakresu prowadzenia mediacji.

Ubezpieczenie

Zgodnie z kodeksem każdy mediator MII musi mieć odpowiednie ubezpieczenie od odpowiedzialności zawodowej i zobowiązany jest do corocznego złożenia w MII deklaracji w tym zakresie. Mediator jest odpowiedzialny za zapewnienie sobie adekwatnej ochrony ubezpieczeniowej, a na żądanie strony mediator musi podać szczegółowy zakres tego ubezpieczenia.

Reklama i promocja

Mediator może reklamować swoje usługi pod warunkiem, że jego reklama nie będzie naciągana, a oferta będzie uczciwie opisywać świadczone usługi, kwalifikacje i doświadczenie mediatora oraz pobierane opłaty. Mediator w ramach reklamowania swoich usług nie może zagwarantować rezultatu mediacji i nie może reklamować się w sposób sprzeczny z zasadami mediacji wynikającymi z ustawy bądź kodeksu.

Skargi

W wypadku skargi na naruszenie przez mediatora zapisów kodeksu sprawa może zostać skierowana do postępowania dyscyplinarnego zgodnie z Kodeksem Dyscyplinarnym MII (*MII's Complaints and Disciplinary Code*³⁹). Jeśli obrona przed zarzutami wynikającymi ze skargi wymaga od mediatora ujawnienia informacji poufnych pozyskanych przez niego w mediacji, to mediator może je ujawnić, bez uzyskiwania uprzedniej zgody jej uczestników.

III.5. Malta – Kodiċi ta' Kondotta għall-Medjaturi (Code of Conduct for Mediators)

Zgodnie z maltańską ustawą mediacyjną⁴⁰ – obowiązującą od 2004 r. – w Malcie powołano *Malta Mediation Center* (Maltańskie Centrum Mediacyjne), organizację, której głównym

³⁹ www.themii.ie/about-mii/governance/complaint-procedure (dostęp: 19.11.2022 r.).

⁴⁰ Mediation Act (Act XVI of 2004) - www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=86880&p_country=MLT&p_count=323&p_classification=02&p_classcount=8 (dostęp: 31.10.2022 r.).

zadaniem jest świadczenie usług mediacyjnych. Cele, jakie przyświecały utworzeniu wspomnianego Centrum, to m.in.: promocja mediacji krajowej i międzynarodowej jako sposobu rozwiązywania sporów, świadczenie usług mediacyjnych, zapewnienie warunków godnych do prowadzenia mediacji, ustalenie kryteriów powoływania mediatorów, sporządzenie listy mediatorów prowadzących mediacje krajowe i międzynarodowe, zatwierdzanie wyznaczonych mediatorów, prowadzenie rejestru mediatorów, usuwanie mediatorów z rejestru⁴¹, ustalanie taryfy opłat pobieranych za usługi świadczone przez mediatorów czy zapewnienie kodeksu etyki, którego mają przestrzegać mediatorzy Centrum.

Powstały w związku z powyższymi zapisami *Code of Conduct for Mediators*⁴² miał na celu ustalenie podstawowych zasad etycznych, których powinni przestrzegać mediatorzy podczas wykonywania swoich obowiązków, z zastrzeżeniem jednak, że w ich praktyce mogą pojawić się sytuacje nieopisane w kodeksie, z którymi mediatorzy będą musieli się zmierzyć we własnym zakresie. Mediacje przybierają bowiem różne formy, angażują jako strony różne osoby, dotyczą różnych sytuacji życiowych, a zatem kodeks ten ma jedynie stanowić wytyczne, a nie nakazy, jakich mediator powinien przestrzegać. Kodeks wskazuje jednak również na podstawowe zasady etyczne i postępowania mediatora, do których mediator ma się stosować za każdym razem, prowadząc mediację (np. zasady poufności mediacji czy bezstronności mediatora).

Kodeks ten nie jest więc podręcznikiem do nauki prowadzenia mediacji i postępowania mediatorów, w którym mediatorzy znajdą rozwiązanie wszystkich swoich problemów zawodowych, ale zapewnia on wskazówki, które powinny umożliwić im prowadzenie mediacji zgodnie z zasadami sztuki i znalezienie rozwiązania dla wielu trudnych sytuacji. Przepisy tego kodeksu mają więc na celu zapewnienie podstawowych zasad mediacji, które zapewnią integralność procesu, dzięki czemu mediacja będzie cieszyła się zaufaniem wśród konsumentów korzystających z tej usługi.

Kodeks podzielony został na 14 obszarów.

Preambuła

Zgodnie z treścią preambuły wszystkie osoby wyznaczone do pełnienia funkcji mediatorów na podstawie przepisów ustawy o mediacji z 2004 r. lub innych przepisów obowiązujących na Malcie są zobowiązane do przestrzegania niniejszego Kodeksu postępowania dla mediatorów. Niniejszy kodeks ma służyć jako wytyczne dla mediatorów w wykonywaniu ich

⁴¹ Mediatora zgodnie z *Mediation Act* można usunąć z rejestru, jeśli np.: został ubezwłasnowolniony, zbankrutował, został skazany za przestępstwo karne wpływające na utratę zaufania w oczach opinii publicznej bądź za kradzież, oszustwo.

⁴² mediation.mt/kodici-ta-kondotta-ghall-medjaturi/ (dostęp: 19.11.2022 r.).

obowiązków zawodowych w celu wsparcia uczestników mediacji w osiągnięciu pożądanego przez nich efektu mediacji oraz zapewnienia integralności i użyteczności procesu mediacji, jako alternatywnej metody rozwiązywania sporów.

Kompetencje

Mediator może zostać przydzielony do poprowadzenia danej mediacji tylko, jeśli zarząd *Malta Mediation Center* uzna, że jest to osoba zdolna i odpowiednia do poprowadzenia danej mediacji. Mediator ma obowiązek doskonalenia swojej wiedzy i kwalifikacji poprzez ustawiczne szkolenie i pogłębianie swej wiedzy teoretycznej dotyczącej mediacji i praktyki w zakresie umiejętności mediacyjnych.

Bezstronność

Mediator musi przestrzegać wysokich standardów postępowania, aby zapewnić rzetelność i uczciwość procesu oraz zdobyć zaufanie stron. Mediatorzy w swej pracy powinni wykazywać się nieustającą bezstronnością i unikać zachowań, które mogłyby sugerować, że faworyzują którąkolwiek ze stron.

W celu utrzymania zaufania stron co do swojej bezstronności mediator powinien poinformować je jeszcze przed rozpoczęciem postępowania, że jeśli w toku mediacji zajdzie potrzeba odbycia ze stronami spotkań na osobności, to on o takie spotkania poprosi (uczulając strony, aby poinformowały wtedy o tej propozycji również swoich pełnomocników). **Takie spotkania odbędą się jednak wyłącznie za zgodą obu stron, która musi być przez nie wyrażona na piśmie.**

Mediator wraz z uczestnikami mediacji i ich pełnomocnikami, o ile strony korzystają z ich pomocy, ustalają na pierwszym posiedzeniu sposób, w jaki mediator i strony (oraz ich ewentualni pełnomocnicy) będą się ze sobą komunikować. W przypadku braku takiego porozumienia mediator komunikuje się wyłącznie ze stronami.

Zgodnie z ustalonym sposobem komunikacji mediator jest zobowiązany do zawiadomienia stron i ich ewentualnych pełnomocników o datach, godzinach i miejscach spotkań mediacyjnych, indywidualnych lub wspólnych.

Daty, miejsce i godziny posiedzeń powinny być, w miarę możliwości, uzgodnione przez wszystkie strony. Mediator dokłada wszelkich starań, aby zapewnić osiągnięcie porozumienia w sprawie dat, miejsca i godzin spotkań mediacyjnych oraz jest elastyczny w przypadku, gdy którakolwiek ze stron nie jest w stanie stawić się na umówione spotkanie. Mediator powinien jednak dbać o to, aby strona nie nadużywała elastyczności procesu i w razie konieczności narzucić stronom datę i miejsce spotkania.

Poufność

Wszelka komunikacja pomiędzy stronami, a także między stronami i mediatorem pozostaje poufna, a wszystkie informacje pozyskane w mediacji nie mogą stanowić dowodu w ewentualnych postępowaniach sądowych. Mediator zapewnia również, aby zainteresowane strony zawarły pisemne porozumienie odzwierciedlające to stanowisko, w którym każda ze stron zobowiąże się do niepowoływania na oświadczenia, dokumenty lub inne informacje ujawnione w mediacji przed sądem. Poufność obowiązuje również mediatora, którego nie można przymusić – czy to w ramach postępowania sądowego, czy jakiegokolwiek innego – do ujawnienia faktów, o których dowiedział się w związku z pełnieniem funkcji mediatora, chyba że każda ze stron wyrazi na to pisemną zgodę.

Poza ustawowym wymogiem poufności mediacji, wynikającym z ustawy o mediacji, wszelkie informacje ujawnione poufnie mediatorowi przez jedną ze stron nie powinny być ujawniane drugiej stronie lub stronom bez jej wyraźnej zgody. W celu uniknięcia wątpliwości obowiązek zachowania tajemnicy mediatora nie obejmuje spraw lub innych informacji, o których mediator dowiedział się poza postępowaniem mediacyjnym. W związku z tym mediator powinien z wyprzedzeniem poinformować strony procesu mediacji, że wszelkie informacje, dokumenty lub inne informacje, które pozyskał poza mediacją, zostaną udostępnione wszystkim uczestnikom mediacji. Niezależnie od powyższego, w przypadku gdy mediator wejdzie w posiadanie informacji o sporze będącym przedmiotem prowadzonej przez niego mediacji w inny sposób niż podczas spotkania mediacyjnego i uzna, że przedmiotowe informacje mogłyby spowodować u niego konflikt interesów bądź zachwiać jego bezstronnością, to wówczas mediator niezwłocznie zrezygnuje z prowadzenia mediacji. Podobnie postąpi w sytuacji, w której uzna, że nie może wykonywać swoich obowiązków zgodnie z wymogami prawa i niniejszego kodeksu.

Mediator może ujawnić Maltańskiemu Centrum Mediacyjnemu do celów statystycznych informacje poufne pochodzące z prowadzonych przez niego mediacji pod warunkiem zachowania w poufności tożsamości osób, których dotyczą, lub innych danych, które umożliwiłyby zidentyfikowanie stron lub sprawy, której mediacja dotyczyła.

Procedura

Przed rozpoczęciem mediacji mediator powinien upewnić się, że strony zrozumiały i wyraźnie uzgodniły warunki umowy o przeprowadzenie mediacji, a w szczególności, że uwzględniły w niej postanowienia dotyczące poufności w odniesieniu do mediatora i stron. Umowa ta powinna zostać zawarta jeszcze przed rozpoczęciem mediacji, być opatrzona datą i podpisana przez strony mediacji oraz mediatora. Uznaje się, że każdy spór może mieć swoje specyficzne

cechy i że w związku z tym mediator może dostosować sposób i stosowane metody do konkretnej sprawy i stron. Mediator ma swobodę w zakresie określania metod, które zastosuje w danej mediacji, jednak musi opisać te metody już na początku mediacji, tak aby strony miały pełną informację na temat przebiegu mediacji.

Rola mediatora

Podstawową rolą mediatora jest pomoc i ułatwianie stronom mediacji osiągnięcia rozwiązania sprawy, która została skierowana do mediacji. Mediator powinien unikać poruszania podczas spotkań mediacyjnych kwestii, które nie są istotne dla sprawy, chyba że uzna, iż ich omówienie może sprzyjać osiągnięciu przez strony porozumienia. Mediator jest odpowiedzialny za zarządzanie procesem mediacji, nie narzuca jednak tematów rozmów ani tego, jaki ma być wynik mediacji.

Powinien zatem na wstępie wyjaśnić uczestnikom mediacji, że jego zadaniem jest ułatwianie wymiany informacji pomiędzy stronami. Powinien również zaznaczyć, że nie jest sędzią, który rozstrzygnie ich sprawę i że w związku z tym to strony muszą brać aktywny udział w mediacji oraz, że znalazły się w mediacji po to, aby omawiać między sobą kwestie dotyczące meritum potencjalnej ugody i że ich celem powinno być przekonanie siebie nawzajem, a nie mediatora, do ewentualnych rozwiązań.

Oczywiście obowiązkiem i rolą mediatora jest pomoc stronom w znalezieniu sposobów i środków rozwiązania sporu i chociaż nie może podejmować decyzji za strony, to powinien pomagać im w poszukiwaniu rozwiązań i badaniu opcji.

Jeśli w trakcie procesu mediacji zaistnieją sytuacje, w których mediator będzie potrzebował konsultacji, jak w danej sytuacji postąpić, lub w których może potrzebować wskazówek dotyczących oczekiwanej od niego roli i zachowania, to może zwrócić się na piśmie do Maltańskiego Centrum Mediacyjnego z prośbą o wskazówki, jaki sposób działania zastosować w danych okolicznościach. Centrum, po rozpatrzeniu tego zapytania, udziela mediatorowi wskazówek co do sposobu, w jaki powinien on postąpić w danej sytuacji.

Umocowanie do zawarcia ugody

Mediator powinien zapytać wszystkie strony zaangażowane w mediację, czy mają uprawnienia do zawarcia ugody, czy też muszą uzyskać zgodę osoby trzeciej przed osiągnięciem porozumienia. W przypadku gdy jedna lub którakolwiek ze stron działa w imieniu innej osoby, np. spółki czy innej osoby na podstawie pełnomocnictwa, i nie ma uprawnień do ułatwiania spraw bez uprzedniej zgody mocodawcy, to mediator powinien upewnić się przed

podpisaniem porozumienia przez strony, że na wszelkie ustalenia poczynione w trakcie mediacji została wyrażona pisemna zgoda tego mocodawcy.

Sprawne działanie

Mediator musi rozpocząć mediację tak szybko, jak tylko jest to możliwe oraz czuwać nad zakończeniem mediacji w rozsądnym czasie.

Sprawiedliwość procedury

Mediator powinien zadbać o to, aby każda ze stron miała równe szanse zaangażowania się w proces. Mediator powinien zachować szczególną ostrożność w sytuacjach braku równowagi między jedną a drugą stroną, np. gdy jedna ze stron korzysta ze wsparcia pełnomocnika, a druga nie, i powinien zasugerować stronie występującej bez pełnomocnika, aby wyrównała ten brak równowagi tak szybko, jak tylko jest to możliwe, wyznaczając jej czas na znalezienie pełnomocnika. Jeżeli nierówność stron nie zostanie wyrównana, i strona występująca bez pełnomocnika nie zatrudni go we wskazanym czasie, to w tej sytuacji mediator musi zadbać o to, by strona występująca z pełnomocnikiem nie nadużywała tego braku równowagi w czasie sesji mediacyjnych.

Mediator musi dopilnować, aby sesje mediacyjne były prowadzone w sposób dający wszystkim stronom odpowiednią możliwość wypowiedzenia się i omówienia ważnych dla nich kwestii. Jeżeli uzna to za stosowne, to może zakończyć mediację, jeżeli dojdzie do wniosku, że kontynuowanie jej prawdopodobnie nie doprowadzi do zawarcia ugody. W przypadku mediacji rodzinnej mediator zobowiązany jest zakończyć mediację, jeśli uzna, że kontynuowanie jej może stanowić zagrożenie dla jednej ze stron, lub stanowi zagrożenie dla niepełnoletnich dzieci.

Konflikt interesów

Mediator ma obowiązek ujawnienia stronom każdego faktycznego lub domniemanego konfliktu interesów, gdy tylko dowie się o tym, zarówno przed podjęciem mediacji, jak i w jej trakcie.

W takich przypadkach mediator może podjąć lub kontynuować mediację jedynie pod warunkiem, że strony wyrażą na to zgodę na piśmie i że ma wystarczającą pewność, iż będzie w stanie przeprowadzić mediację z pełną niezależnością i bezstronnością. Każda strona mediacji ma jednak prawo odmówić udziału w mediacji, w której mediator może mieć konflikt interesów i w takim przypadku mediator powinien się wycofać z prowadzenia mediacji.

Mediatorzy powinni pamiętać, że obowiązek ujawnienia konfliktu interesów obowiązuje ich przez cały czas trwania mediacji.

Porady prawne i inne

Każdy proces mediacji, jeśli zakończy się zawarciem ugody, będzie miał konsekwencje prawne dla praw i obowiązków stron mediacji. W związku z tym mediatorzy powinni nakłaniać strony do zasięgnięcia porady prawnej, zanim te zobowiążą się do podpisania jakiegokolwiek ugody. Jeżeli strony (lub którakolwiek z nich) występuje w mediacji bez profesjonalnego pełnomocnika, to mediator powinien wskazać im, że powinni udać się po poradę prawną. Mediator powinien wyjaśnić stronom, że porady prawnej powinny zawsze szukać u swoich prawników, a nie u mediatora. Mediator, bez względu na jego/jej powołanie lub zawód, nie może udzielać żadnej stronie mediacji profesjonalnych porad prawnych i musi poinformować je, że działa wyłącznie jako mediator, a nie w jakimkolwiek innym charakterze, i jako taki powstrzyma się od udzielania fachowych porad.

Zakończenie mediacji

Mediacja kończy się z chwilą osiągnięcia porozumienia, bądź gdy strony nie mogą dojść do rozwiązania sporu, bądź gdy chociażby jedna z nich podejmie decyzję o rezygnacji z udziału w mediacji. Mediację należy również zakończyć, jeżeli strony dojdą jedynie do częściowego porozumienia. W przypadkach gdy strony nie osiągnęły rozwiązania sporu lub kwestii, z którymi przyszły do mediacji, mediator powinien przerwać mediację dopiero po upewnieniu się, że wykorzystał już wszystkie możliwe środki służące rozwiązaniu sporu. Strony mediacji są prawnie zobowiązane do spisania ugody jedynie w przypadku osiągnięcia pełnego porozumienia. Jednak w przypadku ugody częściowej mediator powinien zalecić stronom sporządzenie i podpisanie dokumentu uwzględniającego obszary, co do których strony się porozumiały. **Rolą mediatora nie jest jednak sporządzenie ugody.** Mediator powinien jedynie dostarczyć stronom mediacji przygotowany przez siebie na piśmie dokument, w którym potwierdza, że osiągnięto pełne porozumienie między stronami w obszarach wymienionych w dokumencie oraz że mediacja została zakończona. Jeżeli mediacja zostanie zakończona z powodu nieosiągnięcia ugody, mediator powinien złożyć stronom stosowne oświadczenie w tym zakresie. **W każdym przypadku jednak ugoda musi zostać sporządzona przez profesjonalnych pełnomocników stron lub przez same strony.** Jeżeli strony nie są reprezentowane przez pełnomocników, lub jeśli same nie są w stanie przygotować tekstu ugody, mediator odracza zakończenie mediacji w celu umożliwienia stronom skorzystania z pomocy prawnej przy sporządzeniu ostatecznej treści ugody.

Usunięcie mediatora z listy

Posiadanie kwalifikacji do prowadzenia mediacji nie gwarantuje mediatorowi stałego prawa do bycia mediatorem MCM. Maltańskie Centrum Mediacyjne może skreślić z listy mediatorów osobę, która w jego opinii zostanie uznana za niezdolną do dalszego pełnienia funkcji mediatora lub wobec której wystąpi którakolwiek z okoliczności wymienionych w ustawie o mediacji (Por.: przypis 40).

Interpretacja i zakres stosowania kodeksu (postępowanie dyscyplinarne)

Kompetencje w zakresie interpretacji postanowień kodeksu postępowania dla mediatorów ma wyłącznie zarząd Maltańskiego Centrum Mediacji. W jego kompetencjach pozostaje również podjęcie ewentualnych działań dyscyplinarnych wobec każdego mediatora, którego zachowanie, w opinii zarządu, narusza zasady kodeksu lub jest niegodne mediatora. Mediator, któremu zarzucono nieprzestrzeganie kodeksu lub niewłaściwe zachowanie, zostaje wezwany przez zarząd do ustosunkowania się do zarzutów. W trakcie postępowania zarówno mediator, jak i skarżący mogą być wspomagani przez profesjonalnego pełnomocnika.

Mediator uznany za winnego złamania któregokolwiek z postanowień kodeksu postępowania dla mediatorów lub uznany za winnego niestosownego zachowania zostaje skreślony z listy mediatorów na czas, który zarząd uzna za właściwy w danej sytuacji. **Ponadto zarząd może zdecydować o opublikowaniu informacji o takim skreśleniu w prasie.**

III.6. Niemcy – Mediationsgesetz, Ethical Self-Definition of the Federal Association Bundesverband MEDIATION e.V.

Niemiecka ustawa o mediacji (*MediationsG*⁴³) wskazuje na wiele wymagań wobec mediatora w kontekście etyki. Przede wszystkim zgodnie z ustawą mediator powinien być osobą niezależną i bezstronną, nieposiadającą uprawnień decyzyjnych, która przeprowadzi strony przez proces mediacji. Mediatora wybierają strony. Mediator przed rozpoczęciem mediacji powinien każdorazowo upewnić się, że wszyscy uczestnicy mediacji zrozumieli jej podstawowe zasady i sposób, w jaki będzie prowadzona oraz, że uczestniczą w mediacji dobrowolnie. Mediator powinien traktować strony równoważnie, ułatwiając komunikację pomiędzy nimi i zapewniając, że każda z nich będzie traktowana w mediacji sprawiedliwie.

⁴³ <https://www.gesetze-im-internet.de/mediationsg/> (dostęp: 19.11.2022 r.).

Może prowadzić odrębne rozmowy ze stronami pod warunkiem, że wszystkie strony wyrażą na to zgodę. Osoby trzecie mogą zaangażować się w mediację jedynie, jeśli wszystkie strony wyrażą na to zgodę. W przypadku gdy strony zmierzają w kierunku zawarcia ugody, mediator musi dołożyć wszelkich starań, aby strony zawarły ją ze świadomością wszystkich zaistniałych okoliczności i aby rozumiały jej treść. Mediator musi również pouczyć strony, że jeśli zaistnieje taka potrzeba, powinny skonsultować treść ugody z kimś z zewnątrz.

Mediator zobowiązany jest do ujawnienia stronom wszelkich okoliczności, które mogłyby zagrozić jego niezależności lub bezstronności, i w przypadku zaistnienia takich okoliczności może on pełnić rolę mediatora tylko wtedy, gdy strony wyraźnie się na to zgodzą. Mediator, który przed mediacją występował w tej samej sprawie jako np. pełnomocnik jednej ze stron, nie może zostać dopuszczony do pełnienia funkcji mediatora w tej sprawie. Mediatorowi nie wolno również działać w tej samej sprawie na rzecz którejkolwiek ze stron ani w trakcie mediacji, ani po jej zakończeniu. Na żądanie stron mediator jest zobowiązany udzielić stronom informacji o swoim doświadczeniu zawodowym, wykształceniu i doświadczeniu w dziedzinie mediacji.

Mediator oraz osoby zaangażowane w prowadzenie procesu mediacji podlegają obowiązkowi zachowania poufności, chyba że przepisy prawa stanowią inaczej. Obowiązek ten dotyczy wszelkich informacji, z którymi zapoznali się w trakcie wykonywania swojej działalności mediacyjnej, chyba że ujawnienie treści ugody zawartej w postępowaniu mediacyjnym jest niezbędne do wykonania lub wyegzekwowania tej ugody. Ujawnienie treści ugody jest możliwe również, gdy wymagają tego nadrzędne względy porządku publicznego (*ordre public*), w szczególności gdy ujawnienie tych treści zapewni bezpieczeństwo dziecka lub zapobiegnie poważnemu naruszeniu integralności fizycznej lub psychicznej osoby. Treść ugody można ujawnić również, gdy dotyczy ona faktów, które są powszechnie znane lub które nie są wystarczająco istotne, aby uzasadniać ich poufne traktowanie. Mediator informuje również strony o zakresie ciążącego na nim obowiązku zachowania poufności.

Mediator odpowiedzialny jest również za to, aby dzięki odpowiedniemu szkoleniu wstępnemu i regularnemu doksztalcaniu miał wiedzę teoretyczną i doświadczenie praktyczne, które pozwolą mu w kompetentny sposób przeprowadzić strony przez mediację. Odpowiednie szkolenie wstępne powinno obejmować (poza częścią warsztatową uwzględniającą ćwiczenia praktyczne, odgrywanie ról i superwizję) w szczególności zagadnienia dotyczące:

1. znajomości podstaw procesu mediacji, jej przebiegu oraz uwarunkowań proceduralnych,
2. technik negocjacyjnych i komunikacyjnych,

3. wiedzy i kompetencji dotyczących zarządzania konfliktem,
4. wiedzy na temat prawa regulującego mediację i rolę prawa w mediacji.

Choć niemiecka ustawa o mediacji opisuje wiele elementów pracy mediatora odnoszących się do etyki jego pracy, to część ośrodków mediacyjnych w Niemczech⁴⁴, w ramach swojej praktyki mediacyjnej, opiera się również na wytycznych opisanych w Europejskim Kodeksie Postępowania Mediatorów.

Jednym z takich ośrodków jest *Federal Association Bundesverband Mediation e.V. (BM)*, stowarzyszenie mediacyjne założone w 1992 r. (jedno z pierwszych w Niemczech), którego założyciele należeli do pionierów niemieckiej mediacji. Dziś BM jest interdyscyplinarnym stowarzyszeniem mediacyjnym działającym na terenie całych Niemiec, a jego głównym celem jest upowszechnianie wiedzy o mediacji i zarządzaniu konfliktami. Stowarzyszenie zrzesza ponad 2500 członków – indywidualnych mediatorów, stowarzyszeń mediatorów i innych praktyków mediacji działających w obszarach rozwiązywania konfliktów⁴⁵.

Na stronie Stowarzyszenia znaleźć można wskazówki (*Ethical Self-Definition of the BM*⁴⁶), do których przestrzegania zobowiązani są wszyscy mediatorzy Stowarzyszenia, i które wymieniają najważniejsze obszary, którymi w swojej praktyce mediacyjnej powinni kierować się mediatorzy BM.

Filozofia człowieka

Standardy BM wskazują, że każdy człowiek ma potencjał do radzenia sobie z własnymi problemami i rozwiązywania własnych konfliktów. Mediatorzy BM powinni zatem ufać swoim kompetencjom, jeżeli chodzi o prowadzenie procesu mediacji oraz stronom, jak chodzi o ich kreatywne projektowanie porozumienia w konflikcie. Mediatorzy BM są zobowiązani do poszanowania autonomii każdego uczestnika mediacji, jego wyjątkowości i różnorodności poglądów, w których drzemie ogromny potencjał dla mediacji.

Odpowiedzialność

Mediatorzy BM są uważni na wykonywane przez siebie działania i muszą być świadomi odpowiedzialności, która spoczywa na nich w zakresie zapewnienia bezpiecznych warunków w mediacji, które umożliwią stronom konfliktu zaangażowanie się w proces poszukiwania

⁴⁴ Dla przykładu: Centrale für Mediation: www.centrale-fuer-mediation.de/verhaltenskodex.htm; Bundes-Arbeitsgemeinschaft für Familien-Mediation e.V. www.bafm-mediation.de/internationales/english-information/european-code-of-conduct-for-mediators/ (dostęp: 21.12.2022 r.).

⁴⁵ www.bmev.de/ (dostęp: 19.11.2022 r.).

⁴⁶ english.bmev.de/organisation/ethics/ (dostęp: 19.11.2022 r.).

rozwiązania i jednocześnie zachęca je do wzięcia odpowiedzialności za wnoszone przez siebie do mediacji treści i zawarte ustalenia.

Bezpieczne ramy

Mediatorzy BM są zobowiązani do stworzenia i utrzymania bezpiecznych ram postępowania mediacyjnego, które pozwolą skonfliktowanym stronom zaangażować się w proces poszukiwania rozwiązania. Mediatorzy BM pilnują w szczególności, aby w czasie mediacji nie wystąpiła przemoc słowna czy psychiczna.

Bezstronność i uczciwość

Mediatorzy BM w równym stopniu szanują potrzeby i interesy wszystkich stron konfliktu. Zwracają uwagę na ewentualny brak równowagi pomiędzy stronami i wyrównują ją przez cały czas trwania mediacji. Dbają również o to, aby każdy z uczestników mediacji mógł zrozumieć i wyartykułować własne potrzeby i życzenia.

Otwartość

Mediatorzy BM są spokojni i uważni na potrzeby stron mediacji, zachęcają uczestników do otwartej i ukierunkowanej debaty oraz do wzajemnej tolerancji i uznania swoich racji.

Empatia

Mediatorzy BM z empatią podchodzą do sytuacji osób uczestniczących w mediacji i szanują pełen wachlarz pojawiających się w czasie mediacji emocji. Dodatkowo mediatorzy BM zachęcają strony do empatii wobec siebie i do znalezienia wspólnego rozwiązania konfliktu.

Poufność i zaufanie

Mediatorzy BM zapewniają szacunek dla wszystkiego, co zostanie ujawnione w czasie mediacji, ale także zapewniają pełną poufność tego procesu. Mediatorzy ustalają z uczestnikami mediacji, że w przypadku skierowania niniejszej sprawy na drogę sądową nie będą powoływać mediatorów na świadków faktów, o których zasłyszeli w mediacji. Dzięki prezentowanej uczciwości i szczerości mediatorzy BM wzmacniają zaufanie skonfliktowanych stron do procesu mediacji i wiary w to, że rozwiązanie ich konfliktu jest możliwe.

Dobrowolność

Mediatorzy BM gwarantują, że udział wszystkich stron konfliktu w mediacji będzie dobrowolny, udzielając im przy tym pełnych informacji na temat procesu mediacji, wskazując na jego możliwości i ograniczenia oraz, że wynik i czas trwania mediacji zależą jedynie od decyzji uczestników mediacji.

Własne zachowanie w konflikcie

Mediator BM jest zawsze gotowy do przyjęcia krytyki własnego zachowania – w ramach prowadzonej mediacji – i pracy nad jego poprawą.

Profesjonalizm

Mediatorzy BM deklarują, poprzez staranne przygotowanie do mediacji, jak najlepszą ochronę interesów zwaśnionych stron. Gdy mediator BM dojdzie do wniosku, że skonfliktowane strony potrzebują porady prawnej, zwraca stronom na to uwagę i zachęca do skorzystania z porady prawnej. Jeśli mediator BM uzna, że jego bezstronność została zachwiana, będzie pracował nad jej odzyskaniem przy pomocy profesjonalnego wsparcia lub przekaze prowadzenie mediacji innemu mediatorowi. Mediator BM zobowiązany jest również do regularnej autorefleksji nad swoim warsztatem mediacyjnym poprzez superwizję, coaching oraz ustawiczne kształcenie w celu zapewnienia jak najwyższej jakości prowadzonych mediacji.

Europejski Kodeks Postępowania Mediatorów

Dodatkowo w czasie Walnego Zgromadzenia BM uchwaliło, że wszyscy mediatorzy BM w ramach prowadzonej przez siebie praktyki będą kierowali się również wytycznymi zawartymi w Europejskim Kodeksie Postępowania Mediatorów⁴⁷ (poza oczywiście wskazówkami wymienionymi powyżej).

III.7. Hiszpania – El Código de Buenas Prácticas en Mediación

W kontekście kodeksów etycznych obowiązujących mediatorów hiszpańskich wartymi przeanalizowania wydają się zapisy kodeksu dobrych praktyk mediacyjnych (*El Código de Buenas*

⁴⁷ Zob. rozdział II.

*Prácticas en Mediación*⁴⁸) przygotowanego przez *Club Español del Arbitraje* (CEA). *Club Español del Arbitraje* powstał w 2005 r. i początkowo zajmował się przede wszystkim badaniem arbitrażu, jako jednej z alternatywnych metod rozwiązywania sporów⁴⁹. W 2010 r., czyli w czasie, gdy hiszpański ustawodawca wcielał w życie przepisy dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z 21.05.2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych⁵⁰, CEA powołał jednak również Komisję Mediacyjną (*Comisión De Mediación*). Celem Komisji Mediacyjnej było wspieranie należytego rozwoju mediacji i propagowanie wiedzy na temat mediacji wśród środowisk biznesowych i prawniczych, a wprowadzenie kodeksu dobrych praktyk miało na celu wsparcie tego rozwoju i zaprezentowanie mediacji jako usługi profesjonalnej i świadczonej na najwyższym poziomie.

Twórcy kodeksu zauważyli, że aby mediacja mogła w hiszpańskiej rzeczywistości w ogóle zaistnieć, wymaga to zmiany mentalności społeczeństwa i jego podejścia do rozwiązywania sporów. Zauważono, że społeczeństwo należy poinformować, iż obok tradycyjnego sposobu rozstrzygania sporów, w którym spór poddawany jest pod rozstrzygnięcie sędziego czy arbitra, istnieje również mediacja, w której strony mogą wziąć sprawy we własne ręce i same poszukać rozwiązania ich problemu. Aby to jednak mogło się ziścić, należało zapewnić stronom bezpieczeństwo i przejrzystość procedury mediacyjnej oraz profesjonalnych mediatorów, którzy poprowadzą ich mediację zgodnie z zasadami etycznymi i w tym celu właśnie stworzono *El Código de Buenas Prácticas en Mediación*.

Kodeks składa się z trzech sekcji (na które składają się dwadzieścia cztery artykuły) oraz dwóch załączników. Warto zauważyć, że każda z sekcji przeznaczona jest dla innej grupy odbiorców kodeksu. Sekcja pierwsza odnosi się do działalności indywidualnego mediatora, sekcja druga opisuje zasady etyczne w odniesieniu do instytucji mediacyjnych, sekcja trzecia traktuje zaś o dobrych praktykach, które w mediacji powinni stosować profesjonalni pełnomocnicy reprezentujący strony w mediacji. Jest to pierwszy z analizowanych kodeksów, który opisuje dobre praktyki mediacyjne nie tylko w odniesieniu do mediatorów, ale również w odniesieniu do ośrodków mediacyjnych i do pełnomocników stron w mediacji.

Zgodnie z **sekcją pierwszą kodeksu** mediator musi być niezależny i bezstronny wobec stron mediacji. Przed przyjęciem mediacji powinien upewnić się, że nie istnieją żadne okoliczności, które mogłyby podważyć jego bezstronność i niezależność, a jeśli takie okoliczności stwierdzi, to musi natychmiast poinformować o nich strony mediacji i może kontynuować mediację, tylko jeśli wszystkie strony wyrażą zgodę na jego udział. Dodatkowo mediator musi pozostać neutralny wobec przedmiotu sporu.

⁴⁸ www.clubarbitraje.com/wp-content/uploads/2019/06/CODIGO_CEA_PRACTICAS_MEDIACION-B.pdf (dostęp: 19.11.2022 r.).

⁴⁹ <https://www.clubarbitraje.com/en/> (dostęp: 19.11.2022 r.).

⁵⁰ Proces ten doprowadził do uchwalenia w Hiszpanii ustawy nr 5/2012 z 6.07.2012 r. o mediacji w sprawach cywilnych i handlowych.

Ponadto mediator musi mieć kompetencje pozwalające mu w sposób profesjonalny zająć się daną sprawą i przed rozpoczęciem mediacji musi poinformować strony o swoim wykształceniu i doświadczeniu w mediacji, tak aby świadomie mogły podjąć decyzję, komu powierzają poprowadzenie mediacji w ich sprawie. Mediator musi również poinformować strony o tym, czym w ogóle jest mediacja, o jej celach i założeniach oraz o tym, jaka jest rola jego, a jaka stron w tym procesie. Informuje również o zasadach mediacji (w tym w szczególności o obowiązku zachowania poufności) oraz o szacowanych kosztach postępowania.

Sekcja druga kodeksu poświęcona jest wymogom etycznym stawianym instytucjom mediacyjnym, które zgodnie z kodeksem powinny działać niezależnie i neutralnie oraz powinny przekazywać transparentną informację o samej instytucji, zakresie jej działania, zasadach i wewnętrznych procedurach związanych z administrowaniem mediacjami, jak również o zasadach i kryteriach doboru mediatorów do konkretnych mediacji. Instytucje mediacyjne powinny dokładać wszelkich starań, aby mediacje w nich przeprowadzane były prowadzone efektywnie, sprawnie, bez zbędnej zwłoki oraz z poszanowaniem potrzeb zgłaszanych przez strony. Jeśli instytucja prowadząca mediację zajmuje się również arbitrażem, to powinna zapewnić pełne rozdzielanie tych usług, tak aby nie wprowadzić w błąd w zakresie procedury, która aktualnie jest stosowana. Dodatkowo mając na uwadze fakt, że mediacja może przerodzić się w arbitraż, a arbitraż w mediację, instytucja świadcząca obie te usługi musi zapewnić, że osoby administrujące pierwszą procedurą nie będą brały udziału w tej drugiej (czyli, np., że arbitrzy w danej sprawie nie będą późniejszymi mediatorami, jeśli zastosowana zostanie np. procedura *arb-med-arb*⁵¹). Takie instytucje powinny prowadzić również dwie osobne listy – osobną dla rekomendowanych arbitrów i osobną dla rekomendowanych mediatorów. Instytucja mediacyjna powinna również zapewnić odpowiednią procedurę przydzielania mediatora do danej mediacji. Powinno się to odbywać przy pomocy transparentnych i obiektywnych kryteriów, z poszanowaniem woli stron, jeżeli chodzi o dobór mediatora oraz specyfiki danej sprawy. Instytucje mediacyjne powinny zapewnić, że ich mediatorzy pozostaną niezależni, bezstronni i neutralni oraz, że wykażą się wystarczającą wiedzą i doświadczeniem, aby móc poprowadzić daną mediację. Instytucje mediacyjne powinny również zapewnić pełną poufność postępowania mediacyjnego, jeśli oczywiście przepisy prawa nie wymagają od nich ujawnienia informacji pozyskanych w związku z prowadzonymi u nich mediacjami. Wszelkie cenniki uwzględniające wynagrodzenie mediatora, opłaty administracyjne powinny być jawne i publikowane np. na stronie internetowej instytucji. Instytucje

⁵¹ Proces *Arb-Med-Arb* (skrót od *Arbitration-Mediation-Arbitration*) oznacza rozpoczęcie rozstrzygania sprawy od postępowania arbitrażowego, w ramach którego następuje mediacja w celu podjęcia próby znalezienia polubownego rozwiązania, a następnie kontynuacja postępowania arbitrażowego, jeśli mediacja nie przyniesie rezultatu w postaci porozumienia. Zob. ogólnie: www.withersworldwide.com/en-gb/insight/arb-med-arb-connecting-the-dots-between-arbitration-and-mediation (dostęp. 19.11.2022 r.); A. Kalisz, A. Zienkiewicz, *Mediacja sądowa i pozasądowa. Zarys wykładu*, Warszawa 2014, s. 36.

mediacyjne powinny również dbać o nieustającą promocję mediacji, jako efektywnej metody rozwiązywania sporów oraz o ustawiczne szkolenie swoich mediatorów.

Sekcja trzecia kodeksu – skierowana do profesjonalnych pełnomocników reprezentujących strony w mediacji – wskazuje, że profesjonalny pełnomocnik powinien zawsze przystępować do mediacji w dobrej wierze, z poszanowaniem drugiej strony i mediatora oraz zasad wynikających z kodeksu etycznego obowiązującego dla jego profesji. Pełnomocnik powinien współpracować z mediatorem w celu osiągnięcia jak najbardziej efektywnego rezultatu mediacji oraz podobnie jak mediator powinien gwarantować zachowanie w poufności faktów ujawnionych w mediacji. Pełnomocnicy stron zobowiązani są do poinformowania swoich mocodawców o tym, czym jest mediacja, jakimi zasadami się rządzi, przybliżyć przebieg procedury oraz konsekwencje prawne zawarcia ugody mediacyjnej. Powinni towarzyszyć swoim klientom w poszukiwaniu rozwiązań, które w konsekwencji mogłyby doprowadzić do rozwiązania konfliktu. Pełnomocnicy podczas przygotowywania klientów do mediacji powinni omówić z nimi nie tylko aspekty prawne danej sprawy, ale także zachęcać ich do przeanalizowania udziału w niej pod kątem biznesowym. Powinni przedstawić zatem klientowi transparentną informację na temat kosztów, jakie ten poniósłby, gdyby jego sprawa trafiła do sądu lub arbitrażu i zestawić te koszty z kosztami mediacji. **Pełnomocnicy powinni również pomagać klientom w generowaniu opcji rozwiązania sporu, a jeśli strony osiągną porozumienie, to prawnicy przygotowują dla nich ostateczny tekst ugody.**

III.8. Austria – Ethikrichtlinien für MediatorInnen

Austriacka ustawa o mediacji (*Zivilrechts-Mediations-Gesetz – ZivMediatG*⁵²) jest jedną z pierwszych kodyfikacji prawa dotyczącego mediacji w Europie i posłużyła za wzór dla innych jurysdykcji europejskich w obszarze tworzenia prawa mediacyjnego⁵³. Austria była również jednym z pierwszych krajów europejskich, które uchwaliły przepisy regulujące obowiązek kwalifikacji i szkolenia mediatorów (rozporządzenie: *Zivilrechts-Mediations-Ausbildungsverordnung – ZivMediatAV*⁵⁴). Mediatorzy przeszkoleni zgodnie z wymogami określonymi w austriackiej ustawie o mediacji mogą ubiegać się o wpis na listę mediatorów administrowaną przez austriackie Ministerstwo Sprawiedliwości. Dokonanie wpisu na tę listę nie

⁵² www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20002753 (dostęp: 29.11.2022).

⁵³ Ustawa ta szczegółowo reguluje m.in. zawód mediatora z tzw. listy mediatorów w sprawach cywilnych i handlowych. A.-K. Grill, *Ethical Guidelines for Mediators – The Austrian Status Quo*, *The Dutch-Belgian Mediation Quarterly* (Nederlands-Vlaams Tijdschrift voor Mediation en Conflictmanagement) 2019, nr 23 (2-3), s. 55.

⁵⁴ www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20003180#:~:text=Die%20Ausbildung%20zum%20Mediator%20umfasst,im%20Einzelfall%20nichts%20anderes%20ergibt (dostęp: 29.11.2022 r.).

jest obowiązkowe, jednak jedynie mediatorzy, których nazwiska na niej się znajdują, mogą korzystać z możliwości, które daje ustawa o mediacji (np. automatyczne przerwanie biegu przedawnienia w sprawie, która trafia do mediatora z listy).

Aby zostać wpisanym na listę mediatorów prowadzoną przez austriackie Ministerstwo Sprawiedliwości, kandydaci muszą m.in.: złożyć pisemny wniosek, mieć ukończone minimum 28 lat, być niekaranymi, posiadać zawodowe ubezpieczenie OC (minimalna suma ubezpieczenia: 400 000 EUR), odbyć odpowiednie szkolenia (w tym obligatoryjnie podstawowe prawnicze i psychospołeczne), wykazać się wiedzą i umiejętnościami z zakresu mediacji. Szkolenie jest uważane za „odpowiednie” tylko wtedy, gdy zostało przeprowadzone przez instytucję szkoleniową znajdującą się w wykazie prowadzonym przez austriackie Ministerstwo Sprawiedliwości.

Mimo wielu wymogów odnoszących się do mediatorów Austria nie dysponuje jednak kodeksem etycznym, który miałby uniwersalne zastosowanie lub wiązałby prawnie wszystkich mediatorów, jednak w tym kontekście warto przyjrzeć się zapisom kodeksu proponowanego przez *Servicestelle Mediation*⁵⁵.

Servicestelle Mediation to platforma oferująca usługi mediacyjne prowadzone przez mediatorów zrzeszonych w *Österreichisches Netzwerk Mediation*⁵⁶ (ÖNM – Austriacka Sieć Mediacyjna). Austriacka Sieć Mediacyjna jest organizacją *non-profit* skupiającą około dwudziestu austriackich organizacji mediacyjnych, która organizuje i finansuje forum *Servicestelle Mediation*, dzięki któremu osoby zainteresowane mediacją mają m.in. dostęp do informacji o mediacji oraz do bezpłatnych usług mediacyjnych.

W listopadzie 2005 r. ÖNM opublikował wytyczne dla mediatorów związane z etyką tego zawodu (*Ethikrichtlinien für MediatorInnen*⁵⁷), które były wynikiem pracy grupy roboczej „*Qualität in der Mediation*” („Jakość w mediacji”) zainicjowanej przez ÖNM. Wytyczne określają standardy etyczne prowadzenia mediacji zgodne z austriacką ustawą o mediacji i zostały sporządzone w celu zapoznania mediatorów z ogólnie akceptowalnymi ramami deontologicznymi ich działalności zawodowej, do których przestrzegania mediatorzy mogą się zobowiązać na zasadzie dobrowolności. Zasady te koncentrują się wokół czterech obszarów:

- 1) postaw i osobowości (*Haltung und Menschenbild*);
- 2) kompetencji i przyjęcia zlecenia mediacji (*Kompetenz und Übernahme eines Mediationsauftrages*);
- 3) sprawiedliwości procedury (*Faires Verfahren*);
- 4) umowy o mediację, przebiegu procesu mediacyjnego i stosowanych metod oraz zakończenia postępowania (*Arbeitsvereinbarung, Methode und Ablauf, Abschluss*).

⁵⁵ www.servicestellemediation.at (dostęp: 29.11.2022 r.).

⁵⁶ <https://www.netzwerk-mediation.at/> (dostęp: 29.11.2022 r.).

⁵⁷ https://uploads-ssl.webflow.com/5dff4188e65e06538bd40736/5e231d04b966d92b4c82b968_Ethikrichtlinien.pdf. (dostęp: 29.11.2022 r.).

Postawy i osobowość

Obszar ten opisuje warunki, które powinny się ziścić, aby mediacja mogła stać się forum sprzyjającym polubownemu rozwiązywaniu sporów. Przede wszystkim wszyscy uczestnicy mediacji powinni przyznać sobie nawzajem prawo do poszanowania ich godności, a mediatorzy powinni zapewnić, że każda ze stron akceptuje godność drugiej strony i że oni sami jako mediatorzy będą unikać wszelkich działań lub wypowiedzi, które mogłyby skutkować naruszeniem godności stron.

Kompetencje i podjęcie mediacji

W części dotyczącej kompetencji i podjęcia mediacji opisanych zostało pięć obszarów, które odnoszą się do: profesjonalizmu (*Professionalität*), warunków ogólnych prowadzenia mediacji (*Rahmenbedingungen*), reklamy usług mediacyjnych (*Werbung für die Dienste von MediatorInnen*), uczestnictwa w mediacji (*Beteiligung*) i wynagrodzenia mediatora (*Vergütung*).

Przede wszystkim mediator powinien odbyć wymagane szkolenia i nieustannie pogłębiać swoją wiedzę, a każdorazowo przed przyjęciem sprawy mediacyjnej powinien upewnić się, że spełnia niezbędne warunki, aby podjąć się poprowadzenia danej mediacji. Dodatkowo każdy mediator zobowiązany jest na prośbę strony/stron przedstawić informację o swoich kwalifikacjach i doświadczeniu. Mediatorzy są odpowiedzialni również za organizację procesu mediacji, jeżeli chodzi o dobór osób biorących udział w posiedzeniach oraz ustalenie czasu i miejsca jej przeprowadzenia. Mediatorzy muszą przed rozpoczęciem mediacji przedstawić również stronom kwestie związane z ich wynagrodzeniem za pracę. Mediacja może rozpocząć się dopiero wtedy, gdy wszystkie strony zaakceptują te koszty.

Sprawiedliwość procedury

Trzecia część kodeksu odnosi się w głównej mierze do zasad mediacji. Opisane są tutaj bezstronność i niezależność mediatora oraz transparentność i poufność procedury.

Niezależność (*Unabhängigkeit*)

Przed rozpoczęciem mediacji mediatorzy zobowiązani są do ujawnienia wszelkich okoliczności, które mogłyby wpłynąć na ich niezależność lub spowodować konflikt interesów. Przykładami takich okoliczności będą np. wszelkie związki – osobiste lub zawodowe – pomiędzy mediatorem a stroną/stronami, finansowe lub wszelkie inne pośrednie bądź bezpośrednie interesy mediatora w uzyskaniu konkretnego wyniku mediacji, a także wykonywanie innej pracy na rzecz stron/strony mediacji. Jeśli mediator jest świadomy takich okoliczności, to

mediację może poprowadzić tylko wtedy, gdy ma pewność, że będzie w stanie wykonywać swoje zadania w sposób niezależny i obiektywny, zapewniając swoją bezstronność, oraz gdy wszyscy uczestnicy mediacji wiedzą o tych okolicznościach i wyraźnie wyrażą zgodę na to, by to on podjął się poprowadzenia danej mediacji, lub jej kontynuacji (jeśli okoliczności te pojawiają się dopiero w trakcie mediacji).

Bezstronność (*Allparteilichkeit* ⁵⁸)

W swoich działaniach i zachowaniu mediatorzy muszą być jednakowo zaangażowani w sytuację zarówno jednej, jak i drugiej strony. Muszą traktować wszystkie skonfliktowane strony jednakowo oraz w równym stopniu wspierać je w czasie mediacji.

Transparentność (*Transparenz*)

Wszystkie procedury stosowane przez mediatora w czasie mediacji powinny być przejrzyste i zrozumiałe dla uczestników. Mediator powinien w szczególności poinformować strony, jakie metody zamierza zastosować, jaki będzie ich cel i ewentualne ograniczenia, a jeśli będzie to konieczne, powinien również przedstawić stronom informację, z jakich innych alternatywnych metod rozwiązywania sporów mogą skorzystać.

Poufność (*Vertraulichkeit*)

Mediatorzy i osoby z nimi współpracujące mają obowiązek zachowania w poufności wszelkich informacji pochodzących z mediacji oraz tych, które powzięli w związku z jej prowadzeniem. Poinformowanie uczestników mediacji o obowiązku zachowania w poufności informacji pochodzących z mediacji leży w gestii mediatora i co do zasady jest to część zapisów umowy zawieranej pomiędzy mediatorem a stronami. Do mediatora należy również ustalenie ze stronami, jakie informacje zostaną przekazane osobom trzecim, które dołączają do mediacji oraz jak postępować z informacjami, które w niej wypłyną, a które mogą mieć wpływ na interes publiczny.

Umowa o mediację, przebieg procesu mediacyjnego, metody, zakończenie postępowania

Czwarty i ostatni obszar kodeksu etycznego opisuje warunki zawarcia umowy o przeprowadzenie mediacji, metody, które w swojej pracy może zastosować mediator, oraz etap zakończenia postępowania.

⁵⁸ Co ciekawe dla oddania w pełni przesłania płynącego z zasady bezstronności mediatora austriackie środowisko mediacyjne wypracowało termin *Allparteilichkeit* (jako przeciwieństwo *Unparteilichkeit* – bezstronność), podkreślając tym samym, że mediator służy w równym stopniu wszystkim stronom – *all* – mediacji. Zob. A.-K. Grill, *Ethical...*, s. 61.

W ramach tego etapu mediatorzy muszą upewnić się, że strony zrozumiały zasady mediacji, wiedzą, jakie są role stron i mediatora w tym procesie, są świadome warunków umowy o przeprowadzenie mediacji – w szczególności odpowiednich postanowień dotyczących poufności mediacji w odniesieniu do mediatora – i że wyraziły na te warunki świadomą zgodę. Umowę o przeprowadzenie mediacji, na wniosek stron lub mediatora, zawiera się w formie pisemnej.

Mediatorzy odpowiedzialni są za przebieg procesu mediacji i dostosowanie go do danej sprawy/danych stron. Mediatorzy muszą zwracać uwagę na wszelkie nierówności pomiędzy uczestnikami mediacji, odpowiadać na ich potrzeby, mieć na uwadze konieczność rozwiązywania sporów bez zbędnej zwłoki oraz brać pod uwagę wszelkie kwestie prawne, podatkowe, psychologiczne czy ekonomiczne występujące w danej mediacji. Mediatorzy powinni podjąć również wszystkie dozwolone środki, aby umożliwić stronom dojście do porozumienia oraz uzgodnić z nimi procedurę metodologiczną, którą zamierzają zastosować, a w razie potrzeby wskazać, gdzie strony mogą zasięgnąć porady (jeśli sprawa tego wymaga). Mediator powinien również zachęcać strony do przedstawiania w mediacji swoich obaw i generowania opcji rozwiązania sporu.

Na etapie przygotowania porozumienia mediatorzy muszą dopilnować, aby ugoda wypracowana przez strony została zawarta na piśmie. Powinni upewnić się również, że strony rozumieją wszystkie zapisy porozumienia, a jeśli zaistnieje taka potrzeba, odesłać je do konsultacji prawnych, tak aby treść ugody jak najlepiej oddawała wolę stron i aby była wykonalna.

Mediatorzy mogą w każdej chwili zakończyć mediację bez konieczności informowania stron o przyczynach tej decyzji. Mogą to zrobić np. wtedy, gdy doszło do naruszenia zasad mediacji, strony nie mają umocowania do podejmowania decyzji w sprawie i zawarcia wiążącej ugody, lub gdy planowana ugoda jest sprzeczna z prawem lub zasadami moralnymi. W przypadku rozwiązania umowy mediatorzy – jeśli to możliwe – zapewniają zabezpieczenie tego, co już osiągnięto.

III.9. Polska – Kodeks Etyczny Mediatorów Polskich; Kodeks Etyki Mediatora Polskiego Centrum Mediacji

Mimo że zawód mediatora w Polsce można uznać za zawód zaufania publicznego, to nie ustanowiono samorządu zawodowego mediatorów, w związku z czym nie ma również delegacji ustawowej dla organu takiego samorządu do uchwalenia zasad etyki zawodowej mediatorów⁵⁹.

⁵⁹ M. Duda, *Wybrane aspekty z etyki mediatora*, [w:] *Oblicza mediacji. Wybrane zagadnienia*, red. K. Wojtanowicz, M. Pękala, Kraków 2021, s. 81.

Zawód mediatora w Polsce opisuje rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 7.08.2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania⁶⁰, nadające kody dla zawodów mediator (263502) oraz mediator sądowy (263507). Rozporządzenie klasyfikuje te zawody w grupie „specjalistów do spraw społecznych”. Opis kwalifikacji dotyczących prowadzenia mediacji pojawia się również w Zintegrowanym Rejestrze Kwalifikacji, który funkcjonuje w ramach Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, który określa zasady i standardy potwierdzania funkcjonujących w nim kwalifikacji⁶¹. Na tę chwilę opisane zostały cztery kwalifikacje rynkowe dotyczące prowadzenia mediacji: Prowadzenie mediacji sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych⁶², Prowadzenie mediacji sądowych i pozasądowych w sprawach gospodarczych⁶³, Prowadzenie mediacji sądowych i pozasądowych w sprawach rodzinnych⁶⁴, Prowadzenie mediacji sądowych w sprawach karnych i o wykroczenia⁶⁵. Zasady etyki tego zawodu regulowane są zatem nadal w ramach przepisów *soft law*, do przyjęcia i respektowania których zobowiązują się konkretni mediatorzy, stowarzyszenia mediatorów, ośrodki mediacyjne lub innego rodzaju organizacje ich skupiające.

Mediacja cywilna została wprowadzona w Polsce ustawą z 28.07.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁶⁶, a mediator jest bezstronną i neutralną osobą trzecią, której rolą jest ułatwianie i pomaganie stronom sporu w osiągnięciu porozumienia, a profesjonalny mediator wnosi do mediacji swoje doświadczenie, wiedzę i wyuczone techniki, tak aby umożliwić stronom dojście do jak najbardziej efektywnego wyniku mediacji. Niemalże od początku tworzenia standardów dla postępowań mediacyjnych w Polsce równolegle podkreślano znaczenie etyki zawodowej. Wynika to m.in. ze standardów,

⁶⁰ Tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 227 ze zm.

⁶¹ Zob. ustawę z 22.12.2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 226), która weszła w życie 15.01.2016 r. „Zintegrowany System Kwalifikacji oferuje możliwość formalnego potwierdzenia umiejętności i wiedzy, zdobytych w trakcie samodzielnego uczenia się, oraz zapewnia powszechny dostęp do uporządkowanej listy obecnych na rynku kwalifikacji z ich jasno określonym opisem. Pełna lista kwalifikacji znajduje się w publicznej bazie danych – Zintegrowanym Rejestrze Kwalifikacji (ZRK). Dobrze opisane kwalifikacje podpowiedzą, jaką wiedzę i umiejętności musi posiadać osoba, która chce potwierdzić swoje kompetencje w danej dziedzinie lub czego pracodawca może oczekiwać od kandydata na określone stanowisko” (źródło: kwalifikacje.edu.pl/czym-jest-zsk/?lang=en, dostęp: 28.08.2022 r.).

⁶² Zob. Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z 4.12.2018 r. w sprawie włączenia kwalifikacji rynkowej „Prowadzenie mediacji sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych” do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (M.P. poz. 1198).

⁶³ Zob. Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z 3.12.2018 r. w sprawie włączenia kwalifikacji rynkowej „Prowadzenie mediacji sądowych i pozasądowych w sprawach gospodarczych” do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (M.P. poz. 1201).

⁶⁴ Zob. Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z 9.06.2020 r. w sprawie włączenia kwalifikacji rynkowej „Prowadzenie mediacji sądowych i pozasądowych w sprawach rodzinnych” do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (M.P. poz. 556).

⁶⁵ Zob. Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z 19.08.2022 r. w sprawie włączenia kwalifikacji rynkowej „Prowadzenie mediacji w sprawach karnych i o wykroczenia” do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (M.P. poz. 851).

⁶⁶ Dz.U. Nr 172, poz. 1438.

jakie są nakładane na osobę mediatora z jednej strony, a z drugiej strony z poczucia odpowiedzialności samych mediatorów.

Kodeks Etyczny Mediatorów Polskich (KEMP)

Kodeks Etyczny Mediatorów Polskich⁶⁷ został uchwalony przez Społeczną Radę ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości⁶⁸ 19.05.2008 r., czyli jeszcze przed wejściem w życie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z 21.05.2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych oraz przed przyjęciem przez Komisję Europejską Europejskiego Kodeksu Postępowania Mediatorów. Zgodnie z treścią dokumentu celem przyświecającym Radzie przy tworzeniu kodeksu było *„promowanie najwyższych standardów etycznych wśród polskich mediatorów, budowanie wiarygodności zawodu mediatora wśród stron mediacji i szerokiej opinii publicznej, a także służenie pomocą mediatorom w rozstrzyganiu dylematów praktyki zawodowej. Ponieważ mediatorom powierzane są ważne, trudne a czasem bardzo bolesne sprawy, spoczywa na nich duża odpowiedzialność, aby nie zawieść zaufania stron. Jako że ze swej natury mediacja jest procesem płynnym i elastycznym, regulacje Kodeksu nie zmierzają do ograniczenia wolności i kreatywności mediatorów. Kodeks wyznacza standardy ogólne, uznając specyfikę niektórych rodzajów mediacji. Rada zachęca organizacje zrzeszające mediatorów poszczególnych specjalności do refleksji nad praktyką uprawiania mediacji przez swych członków i – jeśli zajdzie taka potrzeba – tworzyły regulacje uwzględniające specyfikę danego typu mediacji”*.

Już we wprowadzeniu widzimy te same założenia, które przyświecały również twórcom Europejskiego Kodeksu Postępowania Mediatorów, a mianowicie stworzenie ogólnych założeń do kodeksu, uwzględniając tym samym elastyczność procesu mediacji, a także różne jej modele.

Kodeks Etyczny Mediatorów Polskich został również ściśle powiązany ze Standardami prowadzenia mediacji i postępowania mediatora ogłoszonymi przez Radę w czerwcu 2006 r., wśród których znalazła się definicja mediacji, wymieniono zasady mediacji (poufność, neutralność, bezstronność) oraz szczegółowo opisano dziesięć standardów, którymi powinien kierować się mediator, prowadząc mediację:

⁶⁷ Zob. www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/dokumenty-i-deklaracja-o-stosowaniu-mediacji (dostęp: 7.09.2022 r.).

⁶⁸ Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości nr 55/08/DNWO z 1.08.2005 r. Powołana przez Ministra Sprawiedliwości Rada została zobowiązana m.in. właśnie do opracowania standardów postępowania mediatora, prowadzenia mediacji oraz kodeksu etyki mediatora. Społeczna Rada ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Sporów jest organem doradczym Ministra Sprawiedliwości i ma na celu przede wszystkim promowanie działań służących rozwojowi alternatywnych metod rozwiązywania sporów, opiniowanie projektów aktów prawnych, propagowanie zasad dotyczących pracy mediatora i postępowania mediacyjnego oraz standardów szkolenia mediatorów – zob. informacje na www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/spoleczna-rada-ds-alternatywnych-metod-rozwiazywania-sporow-przy-ministrze-sprawiedliwosci (dostęp: 5.09.2022 r.).

- Standard I – mediator dba o dobrowolność uczestniczenia w mediacji i zawierania porozumienia,
- Standard II – mediator jest neutralny wobec przedmiotu sporu,
- Standard III – mediator jest bezstronny wobec uczestników mediacji,
- Standard IV – mediator dba o poufność mediacji,
- Standard V – mediator rzetelnie informuje strony o istocie i przebiegu mediacji,
- Standard VI – mediator dba o wysoki poziom swoich kwalifikacji zawodowych,
- Standard VII – mediator współpracuje z innymi specjalistami dla dobra postępowania mediacyjnego,
- Standard VIII – przerwanie lub zakończenie postępowania mediacyjnego,
- Standard IX – mediator zapewnia stronom odpowiednie miejsce do prowadzenia mediacji,
- Standard X – mediator rzetelnie informuje o swoich usługach.

Kodeks Etyczny Mediatorów Polskich stał się więc uzupełnieniem do ww. standardów o wymiar etyczny pracy mediatora. Zgodnie z kodeksem mediatorzy mają obowiązek pomagania stronom w rozwiązywaniu ich konfliktu, nie stosując przy tym żadnej formy przymusu ani manipulacji. W swej pracy mediatorzy muszą kierować się uczciwością, prawością, bezstronnością i dbałością o rzetelny, zgodny z regułami sztuki przebieg mediacji, albowiem jak stanowią Standardy *„powodzenie mediacji jako skutecznej metody rozwiązywania konfliktów zależy w dużym stopniu od profesjonalizmu mediatorów i wysokiego poziomu ich etyki zawodowej”*⁶⁹.

Twórcy kodeksu zastrzegli również (podobnie jak Komisja Europejska w EKPM), że *„kodeks nie zastępuje prawa”*, a *„mediatorzy powinni znać i ściśle stosować się do przepisów prawnych, zwłaszcza tych, które odnoszą się do mediacji”*. Podobne zastrzeżenie pojawiło się w Standardach, którym nadano charakter wytycznych i wskazówek dla mediatorów. Standardy nie są zatem również źródłem prawa i nie mogą stanowić podstawy do wysuwania roszczeń prawnych. Funkcje Standardów opisano następująco:

- „a) służą jako pomoc w prowadzeniu praktyki mediacyjnej;*
- b) zapewniają większe bezpieczeństwo stronom mediacji oraz samym mediatorom;*
- c) zwiększają zaufanie społeczne do mediacji jako środka rozwiązywania konfliktów;*
- d) pomagają kandydatom na mediatorów przy podejmowaniu decyzji o podjęciu się tej funkcji”.*

Podobnie jak Komisja Europejska Rada również miała w planach szeroko informować opinię publiczną o organizacjach bądź indywidualnych mediatorach, którzy zdecydowali się stosować Kodeks w swojej działalności mediacyjnej. Do tej pory jednak w zakładce Rady na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości nie pojawiła się taka lista, mimo że są organizacje mediacyjne, które deklarują stosowanie KEMP (zob. poniżej).

⁶⁹ Zob. <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/dokumenty-i-deklaracja-o-stosowaniu-mediacji> (dostęp: 21.05.2023 r.).

Kodeks Etyczny Mediatorów Polskich przewidział następujące zasady etyczne, których stosujący go mediator powinien przestrzegać.

- I. *Mediator powinien prowadzić postępowanie mediacyjne w oparciu o zasadę samodzielności i autonomii stron konfliktu.*
- II. *Mediator powinien w swym postępowaniu kierować się przede wszystkim dobrem i interesami stron.*
- III. *Mediator powinien dbać o zapewnienie dobrowolności udziału stron w postępowaniu mediacyjnym.*
- IV. *Mediator powinien tak postępować, aby wszystkie strony sporu znały i rozumiały istotę procesu mediacji, rolę mediatora i warunki ewentualnego porozumienia.*
- V. *Mediator nie powinien podejmować się pomocy w rozwiązaniu konfliktu, gdy nie ma pełnego przekonania o swoich kompetencjach, które pozwolą mu prowadzić postępowanie rzetelnie.*
- VI. *Mediator nie powinien prowadzić postępowania mediacyjnego, jeśli nie jest w stanie zachować bezstronności lub usunąć wątpliwości co do swojej bezstronności.*
- VII. *Mediator powinien zachowywać poufność postępowania mediacyjnego, zarówno przed jego rozpoczęciem, w trakcie, jak i po jego zakończeniu.*
- VIII. *Mediator powinien unikać konfliktu interesów ze stronami i bezzwłocznie rozwiązać wszelkie wątpliwości co do tej kwestii.*
- IX. *Mediator nie powinien przyjmować żadnych korzyści od stron z wyjątkiem uzgodnionego wynagrodzenia. Nie powinien też czerpać korzyści z kierowania stron do innych specjalistów.*
- X. *Mediator w swojej działalności informacyjnej i marketingowej nie powinien wprowadzać w błąd stron i opinii publicznej co do swoich kwalifikacji, kompetencji, doświadczenia, zakresu usług i opłat.*
- XI. *Mediator powinien dostarczać stronom jasnych i jednoznacznych informacji co do swojego wynagrodzenia i wszelkich kosztów związanych z postępowaniem, w którym uczestniczą.*
- XII. *Mediator powinien pogłębiać swoje kompetencje zawodowe w celu jak najlepszego służenia uczestnikom mediacji.*

W wymienionych zasadach etycznych znajdziemy zbieżne z tymi, o których wspomina również Europejski Kodeks Postępowania Mediatorów (EKPM), m.in. konieczność doksztalcania się mediatora i rozwijania kompetencji, a także dbałość o zachowanie poufności prowadzonego postępowania i o to, aby strony były w pełni poinformowane, w jakim procesie uczestniczą, bądź możliwości rezygnacji z prowadzenia mediacji przez mediatora, jeśli nie jest przekonany co do swoich kompetencji. To co pojawia się w Kodeksie Etycznym Mediatorów Polskich (KEMP), a czego nie ma w EKPM, to dopilnowanie przez mediatora, aby strony dobrowolnie przystąpiły do mediacji. W KEMP opisano zatem konieczność zapewnienia przez mediatora jednej z głównych zasad mediacji – dobrowolności uczestnictwa.

Zasadami etycznymi opisanymi w KEMP kieruje się np. Centrum Mediacji Krajowej Izby Radców Prawnych⁷⁰ oraz wszystkie ośrodki mediacji skupione w ogólnopolskiej sieci mediacji Krajowej Izby Radców Prawnych, których utworzenie – jak czytamy w akcie założycielskim Ośrodków Mediacji Radców Prawnych⁷¹ – „*jest wkładem radców prawnych w ujednolicanie i podnoszenie poziomu mediacji w Polsce*”. KEMP został przyjęty przez te ośrodki pod nazwą: Kodeks Etyki Radcy Prawnego – Mediatora i zgodnie z informacją podaną w akcie założycielskim „*podstawą działania OMRP jest przyjęty w dniu dzisiejszym [tj. 16.09.2017 r. – dop. aut.] Kodeks Etyczny Radcy Prawnego Mediatora, który będzie stosowany przez każdego Radcę Prawnego – Mediatora (KERPM)*”.

Innymi ośrodkami mediacyjnymi, które postanowiły kierować się zasadami etycznymi opisanymi w KEMP, są powstałe w ramach projektów „Centra Arbitrażu i Mediacji – projekt pilotażowy”⁷² oraz „Centrum Arbitrażu i Mediacji – Koordynator przy Konfederacji Lewiatan”⁷³ wojewódzkie Centra Arbitrażu i Mediacji⁷⁴. Zgodnie ze Standardami⁷⁵ przyjętymi przez te ośrodki na potrzeby funkcjonowania tejże sieci, „*sposób działania mediatorów określają dalej przywołany Regulamin a zasady etycznego postępowania – Zasady Etyki [zawarte w załącznikach C i D do Standardów – dop. aut.]*”. Co ciekawe wśród zasad etycznych przywoływanych przez ww. Regulamin znajduje się zarówno Kodeks Postępowania Mediatorów Polskich (zał. C do Regulaminu) jak i Europejski Kodeks Postępowania Mediatorów (zał. D do Regulaminu), a zatem oznacza to, że mediatorzy działający w ramach sieci CAM zobowiązują się do stosowania postanowień zarówno jednego, jak i drugiego kodeksu etyki.

Kodeks Etyki Mediatora Polskiego Centrum Mediacji (KEM)

Polskie Centrum Mediacji jest ośrodkiem mediacyjnym i szkoleniowym funkcjonującym na polskim rynku już od ponad 20 lat⁷⁶. Warto więc w kontekście rozważań na temat polskich

⁷⁰ Zob. mediacje.kirp.pl/o-centrum/kodeks-mediatorow/ (dostęp: 21.12.2022 r.).

⁷¹ Zob. mediacje.kirp.pl/wp-content/uploads/2017/04/akt-zalozycielski-osrodkow-mediacji-radcow-prawnych.pdf (dostęp: 21.12.2022 r.).

⁷² Projekt „Centra Arbitrażu i Mediacji – projekt pilotażowy” był współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki i zrealizowano go w okresie maj 2014 r. – listopad 2015 r., zob. www.cammediacje.pl/assets/files/raport-cam-final.pdf (dostęp: 7.09.2022 r.).

⁷³ Projekt realizowany był ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014–2020 i współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

⁷⁴ Wojewódzkie Centrum Arbitrażu i Mediacji w Bydgoszczy, Lubuskie Centrum Arbitrażu i Mediacji, Wojewódzkie Centrum Arbitrażu i Mediacji w Łodzi, Małopolskie Centrum Arbitrażu i Mediacji, Opolskie Centrum Arbitrażu i Mediacji, Podlaskie Centrum Arbitrażu i Mediacji, Pomorskie Centrum Arbitrażu i Mediacji, Śląskie Centrum Arbitrażu i Mediacji, Świętokrzyskie Centrum Arbitrażu i Mediacji, Wojewódzkie Centrum Arbitrażu i Mediacji w Olsztynie, Wielkopolskie Centrum Arbitrażu i Mediacji, Zachodniopomorskie Centrum Mediacji i Arbitrażu, Centrum Arbitrażu i Mediacji w Rzeszowie; zob. www.cammediacje.pl/centra-arbitrazu-i-mediacji/lista-cam (dostęp: 7.09.2022 r.).

⁷⁵ Standardy funkcjonowania CAM – Koordynator oraz pozostałych 15 CAM w ramach przyszłej sieci CAM – www.cammediacje.pl/assets/files/standardy-cam.pdf (dostęp: 7.09.2022 r.).

⁷⁶ O historii PSM zob. na mediator.org.pl/o-nas/historia-pcm/ (dostęp: 7.09.2022 r.).

rozwiązań w zakresie etyki mediacji przyjrzyć się również kodeksowi obowiązującemu w tym ośrodku, tym bardziej że jest on najbardziej rozbudowany w swej treści spośród wszystkich analizowanych w niniejszym raporcie.

Zgodnie z § 16 Statutu Polskiego Centrum Mediacji (PCM)⁷⁷ członkowie PCM zobowiązani są do przestrzegania Kodeksu Etyki Mediatora, który opracowany został przez mediatorów Polskiego Centrum Mediacji. Pierwsza wersja Kodeksu Etyki Mediatora PCM uchwalona została w 2000 r., a jego ostatnia aktualizacja (zgodnie z informacją widniejącą na stronie internetowej PCM) powstała w 2021 r.⁷⁸ Kodeks Etyki Mediatora PCM jest przede wszystkim bardziej rozbudowany niż Kodeks Postępowania Mediatorów Polskich i już na wstępie wskazuje, że podstawą działalności mediatora jest poszanowanie praw, godności i wolności człowieka oraz jego stały własny rozwój etyczny i profesjonalny.

Kodeks Etyki Mediatora zawiera wstęp, w którym wyróżnić możemy kilka elementów. **Definicję mediacji** – zgodnie z KEM: „Mediacja to dobrowolne i poufne porozumiewanie się osób będących w konflikcie przy udziale bezstronnej i neutralnej trzeciej osoby – mediatora”. To czego nie ma w EKPM i KEMP, a co pojawia się w KEM, to rozszerzenie definicji mediacji o kwestie związane ze sprawiedliwością naprawczą, a zatem odniesienie się do założeń mediacji w postępowaniu karnym, u której podstaw leży właśnie sprawiedliwość naprawcza: „Mediacja jest formą sprawiedliwości naprawczej, w której liczy się akceptowalne dla wszystkich stron konfliktu rozwiązanie, a w szczególnej formie mediacji, jaką jest mediacje pomiędzy pokrzywdzonym a sprawcą zadośćuczynienie, przeproszenie, przebaczenie”.

Kodeks Etyki Mediatora opisuje również **cele mediacji** i są to m.in. wsparcie uczestników mediacji w podjęciu wspólnej decyzji o rozwiązaniu konfliktu akceptowalnym przez obie strony, czy dojście do wspólnej decyzji akceptowanej przez jej uczestników.

We wstępie wspomina się również o **korzyściach** płynących z mediacji: „Mediacja ukierunkowuje jej uczestników na wspólne rozwiązywanie problemów. [...] Mediacja daje uczestnikom satysfakcję merytoryczną – z rozwiązania ich konfliktu, proceduralną – z przestrzegania właściwej procedury mediacyjnej oraz psychologiczną, która oznacza, że uczestnicy akceptują sposób rozwiązania, mają satysfakcję z zakończenia sprawy. Mediacja daje możliwość, by stare, często negatywne emocje zostały zamienione na nowe – neutralne, jeśli nie pozytywne, pomaga zobaczyć punkt widzenia drugiej osoby, pozwala «zachować twarz», pokazując, że nie ma zwycięstwa jednej strony nad drugą”.

Wstęp zawiera również opisy **ról mediatora** w procesie mediacji: „W trakcie postępowania mediacyjnego mediator wspiera uczestników sporu w dojściu do porozumienia, jest strażnikiem procedury. [...] Mediator nie jest sędzią lub arbitrem, którzy rozstrzygają spór; jest bezstronny, neutralny wspierając strony w dążeniu do rozwiązania, które jest wygraną dla nich” oraz jego

⁷⁷ Zob. <https://mediator.org.pl/o-nas/statut-pcm/> (dostęp: 21.05.2023 r.).

⁷⁸ Zob. mediator.org.pl/baza-wiedzy/kodeks-etyki-mediatora/ (dostęp: 7.09.2022 r.).

obowiązków: „W celu, aby postępowanie mediacyjne dawało realne efekty, mediatorzy poza posiadaniem predyspozycji i dobrych chęci, powinni przejść specjalistyczne szkolenia, a także odbyć praktykę u wykwalifikowanego i doświadczonego mediatora. Przestrzeganie podstawowych zasad mediacji, takich jak dobrowolność, poufność, bezstronność, neutralność, akceptowanie mediatora i reguł mediacji, a także profesjonalność, szacunek i bezinteresowność – to podstawowy obowiązek mediatorów. Podstawowym obowiązkiem jest także uczciwe, sumienne i rzetelne wykonywanie czynności mediatora oraz stała troska o rozwijanie swoich umiejętności, wzbogacanie osobowości samodoskonalenie i przestrzeganie etyki postępowania”.

Kodeks zawiera również rozbudowany opis **celów**, które mu przyświecają. Przede wszystkim KEM ma pomóc mediatorom w prowadzeniu mediacji, a kandydatom na mediatorów w podjęciu decyzji, czy chcą zająć się mediacją. KEM charakteryzuje także osobę mediatora. Według kodeksu „mediator powinien być człowiekiem połączonym z samym sobą i rozumiejącym otaczający go świat”, a według twórców „Jest to jeden z podstawowych elementów osiągnięcia sukcesu w tej działalności. I umożliwia osiągnięcie satysfakcji osobistej. Zapewnia także bardzo dużą satysfakcję osobistą”.

Kodeks opisuje też korzyści płynące z wiedzy mediacyjnej: „Ucząc się mediacji uczymy się jak żyć, jak, na co dzień rozwiązywać konflikty i jak im zapobiegać. Wiedza o tym jak bez przemocy rozwiązywać konflikty jest każdemu bardzo potrzebna. Warto ją zdobywać już w szkole i na studiach, warto się jej uczyć dla osiągania sukcesu w pracy zawodowej, warto ją poznawać dla osiągania pełnej satysfakcji w życiu osobistym. [...] Warto, aby każdy z mediatorów umiał dotrzeć do swego wewnętrznego potencjału i rozpoznać swoje możliwości i swoje zdolności. Mediator zyskuje wtedy jednocześnie siłę wewnętrzną, która umożliwi współdziałanie, utrzymywanie jedności, a jednocześnie znacznie ułatwia wybór właściwych metod i sposobów prowadzenia mediacji. [...] Rozwiązywanie konfliktów/ sporów poprzez mediację przynosi zmiany w dobrym kierunku zarówno dla rozwoju osobistego ludzi w niej uczestniczących, jak również wzajemnego zrozumienia i porozumiewania się, to z kolei prowadzi do zmian i umocnienia więzi międzyludzkich”.

Kodeks określa też to, co nie pojawia się ani w EKPM, ani w KEMP, czyli sposób, w jaki mediatorzy powinni zachowywać się w stosunku do siebie: „Ważne jest przestrzeganie zasady jedności mediatorów, która oznacza przede wszystkim akceptowanie i docenianie różnorodności i indywidualnego – innego u każdego – wkładu, jaki mediator może wnieść, a jednocześnie wspólnoty celów. Istotna jest wzajemna lojalność mediatorów wobec siebie oraz wobec zadania prowadzenia postępowań mediacyjnych. Jeśli jedność rodzi się z poczucia wspólnoty dążeń do realizacji szlachetnych celów i opiera się na czystości motywacji – wolnych od celów ubocznych – wtedy jest sukces, a atmosfera pracy staje się inspirująca i twórcza”. Dodatkowo kodeks wymaga od mediatora, aby ten współdziałał z innymi mediatorami, traktował ich z życzliwością i szacunkiem, pomagał i doradzał w razie potrzeby, słuchał opinii i rad innych, a także przestrzegał zasad: uprzejmości, lojalności i koleżeństwa.

Samą treść kodeksu możemy podzielić na kilka kategorii, w których opisane są poniższe kwestie.

Zasady ogólne, które powinny przyświecać mediatorowi PCM podczas prowadzenia mediacji, w tym poszanowanie uczestników mediacji, praw i wolności człowieka bez względu na płeć, rasę, wiek, narodowość, wyznanie, poglądy polityczne, popełnione czyny czy inne uwarunkowania. Wartością nadrzędną, którą w swej pracy powinien kierować się mediator, jest dobro i interes stron.

Zasady mediacji. Kodeks wymienia pięć podstawowych zasad mediacji: dobrowolność, bezstronność, neutralność, poufność, akceptowalność oraz trzy dodatkowe: profesjonalizm, bezinteresowność i szacunek.

Obszary, w których mediacja może być prowadzona. Zgodnie z kodeksem „Mediacja może być prowadzona we wszelkich problemach, konfliktach czy sporach dzielących strony, zarówno w sprawach pozasądowych jak i sądowych a w tym w sprawach:

- a. z zakresu prawa karnego (również z nieletnim sprawcą czynu karalnego), w których istotne okoliczności nie budzą wątpliwości, co nie musi oznaczać przyznania się sprawcy do winy. Główne fakty dotyczące sprawy powinny być potwierdzone przez obie strony, co stanowi podstawę mediacji. Udział w mediacji nie może być wykorzystany, jako dowód przyznania się do winy w dalszym postępowaniu karnym,
- b. z zakresu prawa cywilnego, pracowniczego, gospodarczego i administracyjnego,
- c. z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego celem pojednania małżonków, – jeżeli istnieją widoki na utrzymanie małżeństwa [...]”.

Wymagania wobec mediatora (jego kwalifikacje moralno-etyczne, wiedza i doświadczenie w prowadzeniu mediacji). Według kodeksu mediator powinien być: uczciwy i godny zaufania, otwarty, okazywać szacunek innym, powinien być również dokładny, odpowiedzialny, życzliwy i tolerancyjny. Mediator powinien również rozpoznawać granice swojej kompetencji, wartości i doświadczenia oraz orientować się, jak to może wpłynąć na jego możliwości prowadzenia mediacji w określonych warunkach. O uczciwości mediatora świadczy również przestrzeganie przez niego „podstawowych zasad mediacji zwłaszcza: dobrowolności, bezstronności, neutralności, poufności, akceptowalności, szacunku, fachowości i bezinteresowności”, a także rzetelności w kontaktach z innymi interesariuszami mediacji: stronami, pełnomocnikami, sędziami, prokuratorami itp.

Obowiązki i zadania mediatora. Zgodnie z kodeksem: „Mediatora obowiązuje:

1. wiedza i rozumienie, na czym polegają etyczne wartości jego pracy [...],
2. dokładna znajomość i umiejętność odpowiedniego stosowania zasad i reguł postępowania mediacyjnego,
3. wiedza o sprawiedliwości naprawczej i rozumienie, czym się ona różni od sprawiedliwości tzw. retrybucyjnej, czyli odwetowej,

4. *znajomość zasad prawnych, które leżą u podstaw prowadzenia mediacji,*
5. *nabycie i utrwalanie praktycznych umiejętności prowadzenia mediacji, a także ich doskonalenie,*
6. *wzbogacanie swojej wiedzy o treści związane z prowadzeniem mediacji w danej społeczności,*
7. *uczestniczenie w superwizjach z zakresu mediacji,*
8. *ocena własnych możliwości i umiejętności prowadzenia mediacji oraz stałe doskonalenie wiedzy i rozumienia procesu mediacji poprzez uczestnictwo w kursach, konferencjach, warsztatach, spotkaniach itp., a także zapoznawanie się na bieżąco z literaturą zarówno krajową jak i zagraniczną, dotyczącą problemów mediacji, negocjacji, komunikowania się i technik mediacyjnych.*
9. *mediatora obowiązuje także troska o rozwój Polskiego Centrum Mediacji, twórcze kreowanie perspektyw rozwoju Stowarzyszenia”.*

Kodeks wskazuje również na dodatkowe obowiązki mediatora, zgodnie z którymi mediator powinien wiedzieć, że:

1. strony mają prawo do pomocy prawnej, a także – w razie potrzeby – usług tłumacza;
2. osoby nieletnie mają prawo do pomocy rodzicielskiej lub opiekuna prawnego;
3. proces mediacyjny nie może być kontynuowany, jeśli któraś ze stron nie jest w stanie zrozumieć jego znaczenia;
4. w czasie prowadzenia bezpośredniej sesji mediacji należy wziąć pod uwagę brak równowagi pomiędzy uczestnikami mediacji.

Kodeks wymienia również zadania stojące przed mediatorem, a mianowicie:

1. ułatwianie wymiany poglądów i opinii między uczestnikami mediacji oraz pomoc w poznaniu ich świadomej motywacji, istoty konfliktu, potrzeb, oczekiwań i dążeń;
2. pomoc w zorientowaniu się w hierarchii ważności spraw oraz uczuciach i emocjach osób będących w sporze;
3. ułatwienie zrozumienia osobom będącym w sporze, jakie warunki mogą być przez niech akceptowalne i jaka jest realność ich spełnienia;
4. uzgadnianie z uczestnikami mediacji wszystkich zapisów ugody części składowych ugody, żeby uniknąć nieporozumień i wyjaśnić wątpliwości.

Prawa mediatora. Zgodnie z kodeksem mediator PCM ma m.in. prawo do podnoszenia własnych kwalifikacji poprzez udział we wszelkiego rodzaju wydarzeniach, dołączania do grona osób przeprowadzających szkolenia dla przyszłych mediatorów, otrzymywania informacji o nowych pozycjach naukowych i popularnonaukowych na tematy związane z mediacją i sprawiedliwością naprawczą oraz korzystania z publikacji PCM.

Współdziałanie z innymi mediatorami, a w tym m.in. traktowanie innych mediatorów z szacunkiem, przestrzeganie zasad uprzejmości, lojalności i koleżeństwa, niesienie pomocy innym mediatorom.

IV. Podsumowanie

Na potrzeby niniejszego raportu przeanalizowano jedenaście kodeksów etycznych funkcjonujących w Europie – Europejski Kodeks Postępowania Mediatorów, belgijski – *Code de déontologie des médiateurs agréés*, francuski – *Le code d'éthique et de déontologie des médiateurs professionnels (Le CODEOME)*, holenderski – *Code of Conduct for MfN-registered mediators (MfN-registermediator)*, irlandzki – *The Mediators' Institute of Ireland Code of Ethics and Practice for Mediators*, maltański – *Kodiċi ta' Kondotta għall-Medjaturi (Code of Conduct for Mediators)*, niemiecką ustawę o mediacji oraz *Ethical Self-Definition of the Federal Association Bundesverband MEDIATION e.V.*, hiszpański – *El Código de Buenas Prácticas en Mediación*, austriacki – *Ethikrichtlinien für MediatorInnen* oraz polskie – *Kodeks Etyczny Mediatorów Polskich* i *Kodeks Etyki Mediatora Polskiego Centrum Mediacji*.

Analiza powyższych kodeksów pozwala przede wszystkim na wskazanie pewnych cech wspólnych dla nich wszystkich. W każdym z kodeksów podkreślone zostało bowiem, jak ważne jest przestrzeganie przez mediatorów zasad mediacji. Kodeksy te opisują czasami więcej zasad, czasami mniej, jednak te, które występują w większości kodeksów, to: bezstronność, neutralność i niezależność mediatora oraz poufność i dobrowolność mediacji. Analizowane kodeksy wymagają więc, aby mediatorzy stosowali się do zasad mediacji, dbali o swoją bezstronność, neutralność, niezależność i jeśli stwierdzą, że mają problem z dochowaniem którejs z tych zasad, to aby odpowiednio reagowali (np. informowali strony o okolicznościach, które mogą mieć wpływ na ich neutralność, rezygnowali z prowadzenia mediacji w danej sprawie bądź dobierali do sprawy ko-mediatora lub przekazywali sprawę innemu mediatorowi). Ciekawe jest również jak różnie w różnych kodeksach rozumiane i definiowane są neutralność, niezależność i bezstronność mediatora.

Kodeksy bardzo mocno podkreślają również potrzebę jasnego wskazywania przez mediatorów, na czym polega zasada poufności mediacji zarówno w odniesieniu do nich samych, jak i wszystkich uczestników mediacji.

Kodeksy wymagają także najczęściej od przyjmujących je organizacji bądź poszczególnych mediatorów, aby strony otrzymały od nich pełną i precyzyjną informację na temat zasad mediacji oraz tego, czym charakteryzuje się ten proces, jak będzie przebiegał i jakie są w nim prawa oraz obowiązki mediatora i uczestników. Kodeksy, w większości przypadków, wskazują również na konieczność przedstawienia przez mediatora jasnych zasad rozliczania kosztów mediacji. Wiele z nich wymaga od mediatorów zawarcia z uczestnikami umowy o przeprowadzenie mediacji, zanim podejmą się poprowadzenia sprawy.

Większość spośród analizowanych kodeksów zaleca mediatorom, aby przed podjęciem mediacji rozważyli, czy mają wystarczającą wiedzę i kompetencje do jej poprowadzenia, a jeśli stwierdzą u siebie ewentualne braki kompetencyjne, by zrezygnowali z prowadzenia danej mediacji lub dobrali sobie ko-mediatora, który tę wiedzę bądź umiejętności uzupełni. Większość kodeksów wskazuje również na potrzebę nieustannego doszkalania się mediatorów w ramach szkoleń, warsztatów czy superwizji w zakresie wiedzy i umiejętności związanych z mediacją i wszelkimi okółomediacyjnymi zagadnieniami.

Co ciekawe jedynie dwa spośród analizowanych kodeksów ujęły w swojej treści wymóg posiadania przez mediatora adekwatnej ochrony ubezpieczeniowej na okoliczność świadczonych przez niego usług i jedynie dwa wskazują, jak ważne dla etyki pracy mediatora jest traktowanie z szacunkiem innych kolegów mediatorów.

Ta solidarność środowiska szczególnie podkreślona została we francuskim CODEOME, w którym od profesjonalnych mediatorów wymaga się, aby zachowywali się względem siebie z szacunkiem, a w szczególności nie narażali na szwank dobrego imienia innego mediatora, nawet w sytuacji gdy postępowanie jakiegoś mediatora jest przedmiotem postępowania dyscyplinarnego.

Kilka spośród opisanych kodeksów przewidziało również przepisy dotyczące reklamowania usług mediacyjnych, wskazując w nich, jak ta reklama powinna być przygotowana, co powinna uwzględniać i czego należy w niej unikać.

Jeden z analizowanych kodeksów (maltański) wskazał również na bezwzględny zakaz przygotowywania przez mediatora ugody mediacyjnej. Podobne rozwiązanie przyjęto we francuskim CODEOME, wskazując w nim, że w ramach przygotowania ugody mediator spisuje jedynie w punktach najważniejsze ustalenia stron, które posłużą potem stronom/pełnomocnikom do przygotowania ostatecznego jej tekstu. Podobnie kodeks hiszpański, który – w sekcji adresowanej do pełnomocników stron – zakłada, iż za przygotowanie ugody mediacyjnej odpowiedzialni są właśnie oni.

Większość pozostałych kodeksów przewiduje możliwość przygotowania treści ugody przez mediatora, w wielu przypadkach jednak podkreśla się przy tym, że mediator powinien zalecić stronom skorzystanie ze wsparcia profesjonalnych pełnomocników w celu skonsultowania ostatecznej treści ugody przed jej podpisaniem.

Pięć spośród jedenastu analizowanych kodeksów przewiduje w swej treści również postępowanie dyscyplinarne wobec naruszających go mediatorów.

Poniższa tabela przedstawia zestawienie podstawowych zasad/wymogów, które pojawiały się najczęściej w analizowanych kodeksach.

Kodeks	Niezależność	Bezstronność	Neutralność	Dobrowolność	Poufność	Reklama usług mediacyjnych	Ubezpieczenie	Transparentna informacja o kosztach mediacji	„Solidarność” z innymi mediatorami	Ugody mediacyjne przygotowują pełnomocnicy (a nie mediatorzy)	Wymóg doszkalania	Spójność kompetencji mediatora z przedmiotem sprawy	Postępowanie skargowe/dyscyplinarne
Belgia – Code de déontologie des médiateurs agréés	+	+	+	+	+	+		+				+	+
Francja – Le code d’éthique et de déontologie des médiateurs professionnels (Le CODEOME)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+
Holandia – Code of Conduct for MfN-registered mediators (MfN-registermediator)	+	+	+	+	+			+			+	+	+
Irlandia – The Mediators’ Institute of Ireland Code of Ethics and Practice for Mediators		+	+	+	+	+	+	+			+	+	+
Malta – Kodiċi ta’ Kondotta għall-Medjaturi	+	+	+	+	+					+	+	+	+
Niemcy – Mediationsgesetz + Ethical Self-Definition of the BM	+	+	+	+	+	+		+			+	+	
Hiszpania – El Código de Buenas Prácticas en Mediación	+	+	+		+			+		+	+	+	
Austria – Ethikrichtlinien für MediatorInnen	+	+			+							+	
Polska – Kodeks Etyczny Mediatorów Polskich		+	+	+	+	+		+			+	+	
Polska – Kodeks Etyki Mediatora Polskiego Centrum Mediacji		+	+	+	+				+		+	+	
Europejski Kodeks Postępowania Mediatorów	+	+	+	+	+	+		+			+	+	

Bibliografia

- Baumhart R., *An Honest Profit: What Businessmen Say About Ethics in Business*, Paperback – January 1, 1968.
- Duda M., *Wybrane aspekty z etyki mediatora*, [w:] *Oblicza mediacji. Wybrane zagadnienia*, red. K. Wojtanowicz, M. Pękala, Kraków 2021.
- Gasparski W., *Kodeksy etyczne: ich struktura i treść*, *Annales. Etyka w życiu gospodarczym*, t. 5, nr 1 (2002).
- Gasparski W., Lewicka-Strzalecka A., Rok B., Szulcewski G., *Rola i znaczenie programów i kodeksów etycznych*, [w:] *Etyka biznesu w zastosowaniach praktycznych – inicjatywy, programy kodeksy*, red. W. Gasparski, A. Lewicka-Strzalecka, B. Rok, G. Szulcewski, Warszawa 2002.
- Grill A.-K., *Ethical guidelines for mediators – the Austrian status quo*. *The Dutch-Belgian Mediation Quarterly (Nederlands-Vlaams Tijdschrift voor Mediation en Conflictmanagement)* 2019, nr 23 (2–3).
- Kalisz A., Zienkiewicz A., *Mediacja sądowa i pozasądowa. Zarys wykładu*, Warszawa 2014.
- Kallipetis M., *Mediation Ethics in Europe*, *The Dovenschmidt Quarterly*, 2014.
- Kant I., *Metafizyka moralności*, Warszawa 2005.
- Lascoux J.-L., *Éthique et déontologie de la profession de Médiateur*, <https://www.cpmn.info/wp-content/uploads/2021/12/CODEOME-Ethique-et-de%CC%81ontologie-des-me%C-C%81diateurs-et-du-CREISIR-2021-JLL.pdf> (dostęp: 30.10.2022 r.).
- Singer P., *Practical ethics*, Cambridge University Press, 2011.
- Środa M., *Etyka dla myślących*, Warszawa 2020.
- Velasquez M., Andre C., Shanks S.J., Meyer M., *What is ethics?*, *Journal of Issues in Ethics*, 1, 1987.